

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK OCH DIDAKTIK

Mötet med förskolan

Fyra berättelser av mammor till barn i behov av
särskilt stöd

Sofia Congiu

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Program och/eller kurs: Specialpedagogiska programmet
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: Vt2010
Handledare: Inga-Lill Jakobsson
Examinator: Girma Berhanu
Rapport nr: VT10-2611-20 Specped

Abstract

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Specialpedagogiska programmet
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt 2010
Handledare:	Inga-Lill Jakobsson
Examinator:	Girma Berhanu
Rapport nr:	VT10-2611-20 Specped
Nyckelord:	Specialpedagogik, livsvärldsfenomenologi, mötet med förskolan

---

Syfte

Syftet med studien var att undersöka vilka upplevelser föräldrar till barn i behov av särskilt stöd kan ha av mötet med förskolan, samt få en förståelse för hur föräldrarna till barnen önskar bli bemötta. Målet var också att få kunskap om de känslor det för med sig att vara förälder till ett barn som är i behov av särskilt stöd. Syftet preciseras i följande frågeställningar:

- Hur upplever föräldrarna mötet med förskolan?
- Vilka känslor upplever föräldrarna rörande att ha ett barn med funktionsnedsättning *samt* runt mötet med förskolan?
- Hur önskar föräldrarna bli bemötta i förskolan?

Teori

En fenomenologisk livsvärldsansats har använts för att få tillgång till föräldrarnas erfarenheter kring mötet med förskolan. Att studera i *livsvärlden* handlar om att studera fenomenet, så som det visar sig och att med öppenhet sträva efter att förstå människors *vara-i-världen*.

Metod

Studien är baserad på fyra intervjuer med föräldrar till barn som är i behov av särskilt stöd. Samtliga deltagare är mammor till barn som idag går i förskoleklass. Intervjuerna har analyserats och tolkats i en växling mellan delar och helhet.

Resultat

Resultatet visar att föräldrarna upplevt både positiva och negativa *erfarenheter av mötet med förskolan*. De beskriver dock att helhetsintrycket av perioden är positivt. Tre av fyra familjer har på grund av ändrat behov bytt förskola och upplever bytet som positivt, de kände sig välkomna och pedagogerna var väl förberedda på barnets behov. Föräldrarna beskriver *känslor* som till exempel skam, sorg och rädsla för utanförskap inför sin situation. Jag fann i analysen att *det önskvärda bemötandet* består av ett respektfullt bemötande där föräldrarna blir lyssnade på och sedda som viktiga för sina barn. Den dagliga dialogen är viktig för alla föräldrarna där det finns möjligheten att återkomma vid frågor eller efter att ha prövat olika förslag på lösningar. Informationen skall vara lagom och får inte vara övervägande negativ. Andra viktiga faktorer är känslan av att barnet är omtyckt och att det finns en strävan efter en gemensam bild av situationen.

Förord

Jag vill börja med att tacka studiens fyra deltagare, som så öppet delat med sig av sina värdefulla erfarenheter. Det har varit en ära för mig att få ta del av Era livsvärldar. Jag önskar att alla som arbetar inom förskola och skola skulle få den möjlighet som Ni gett mig. I uppsatsen kan jag presentera en del av Er berättelse, berättad genom mig.

All information som tryckts är godkänd av deltagarna men jag anser det ändå viktig att alla som läser uppsatsen gör det med en försiktighet och har i åtanke att jag gjort val och tolkningar utifrån det jag fått berättat.

Vidare vill jag tacka min handledare, Inga-Lill Jakobsson, för all respons och vägledning. Varje gång har jag imponerats av Din snabba respons.

Jag vill även tacka min vän Heidi som har gett mig värdefulla synpunkter i strukturen av uppsatsen. Efter att jag suttit på min kammare har Paula varit ett stöd då jag i sista stund behövt hjälp att se med nya ögon - ett stort tack till Dig, Du är grym.

Sist men inte minst vill jag tacka min familj, som har visat tålamod och stor förståelse när jag försvunnit in i min studiebubbla. Ett alldeles speciellt tack till min man, Claudio, för att Du i perioder har stått ut med en ångestladdad fru och trollat med Ditt arbete för att omsorgsfullt ta allt ansvar för prinsarna. Till min familj och då särskilt till mina två söner vill jag säga, att efter idag, finns jag helhjärtat här för Er igen.

Sofia Congiu 2010-05-28

Innehållsförteckning

Bakgrund	3
Definitioner.....	4
Syfte	5
Litteratur och tidigare forskning	6
Förskolans framväxt	6
Föräldrars och förskolans ansvar.....	7
Ömsesidig information	8
Känslor hos föräldrar med barn i behov av särskilt stöd	9
Det genuina mötet	9
Människosyn.....	10
Kommunikation och samspel.....	11
Empati.....	11
Respektera, bekräfta och lyssna.....	12
Integritet.....	14
Former för samverkan	14
Vanliga former av samverkan i förskolan.....	15
Gemensam värdegrund.....	16
Olika kulturer.....	16
Den fenomenologiska livsvärldsansatsen	17
Möten mellan livsvärldar.....	18
Metod och genomförande	19
Urval och tillträde.....	19
Intervjuerna.....	21
Forskningsetiska överväganden.....	21
Bearbetning och analys av intervjuerna	22
Pålitligheten.....	23
Relaterbarheten.....	24
Resultat	26
Mamma till Anna.....	26
Mamma till Bea	28
Mamma till Calle.....	29
Mamma till David.....	31
Upplevelsen av mötet med förskolan	33
Känslor	36
Det önskvärda bemötandet	37
Sammanfattning.....	38
Diskussion	39
Metodreflektion	39
Föräldrarna vill känna att barnet är sett och omtyckt	40
Pedagogens betydelse	41

Det positiva mötet.....	42
Information	43
Känsla av sammanhang	44
Avslutande diskussion	44
Kunskap som studien kan bidra med.....	45
Nya undersökningsområden	45
Referenslista.....	46
Bilagor	50
Bilaga 1 Utskick till rektorer och EHT.....	50
Bilaga 2 Stödpunkter vid intervjuerna.....	51

Bakgrund

Jag är utbildad förskollärare med flera års erfarenhet inom förskola med barn i ålder 1-6år. Att läsa vidare till specialpedagog var ett naturligt steg i min yrkesverksamma utveckling, då jag redan under min grundutbildning på Lärarhögskolan i Stockholm fann ett intresse för barn i behov av särskilt stöd. Enligt styrdokumentet är alla barn välkomna till förskolan, i Läroplanen för förskolan (Skolverket, 2006) står att:

Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd än andra skall få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar. Personalens förmåga att förstå och samspela med barnet och få föräldrarnas förtroende är viktig, så att vistelsen i förskolan blir ett positivt stöd för barn med svårigheter. Alla barn skall få erfara den tillfredsställelse det ger att göra framsteg, övervinna svårigheter och att få uppleva sig vara en tillgång i gruppen. (s. 5)

Detta innebär att alla som arbetar inom förskola och skola bör ha en specialpedagogisk kompetens och en beredskap för att kunna ge alla barn en trygg och utvecklad vistelse på förskolan. Person (2001) menar att, för att kunna utveckla en mer inkluderande verksamhet, är det nödvändigt för alla som arbetar inom en pedagogisk verksamhet att ha grundläggande kunskaper inom specialpedagogik.

Som kollega och vän till en förälder med ett barn i behov av särskilt stöd har jag reflekterat över vikten av ett gott samarbete och ett fint bemötande på förskolan, inte bara gentemot barnen, utan i allra högsta grad, även mot deras föräldrar. Det är en hel del känslor inblandade, en förälder som till exempel lämnar förskolan arg eller ledsen släpper inte känslan då dörren stängs till förskolan utan den följer med och påverkar och kommer till uttryck på olika sätt. Det framgår av Läroplanen för förskolan (Skolverket, 2006) att:

Alla som arbetar i förskolan skall visa respekt för föräldrarna och känna ansvar för att det utvecklas en tillitsfull relation. (s. 12)

Alla föräldrar skall med samma förtroende kunna lämna sina barn till förskolan. Hänsyn skall tas till barnens olika förutsättningar och behov. Förskolan skall vara ett stöd för familjen i deras ansvar för barnens fostran, utveckling och växande. Förskolans uppgift innebär att i samarbete med föräldrarna verka för att varje barn får möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar. (s. 4)

Personalens förmåga att förstå och samspela med barnet och få föräldrarnas förtroende är viktigt, så att vistelsen i förskolan blir ett stöd för barn med svårigheter. (s. 5)

Samarbetet mellan förskolan och hemmet poängteras tydligt i läroplanen och föräldrakontakten bör ses som en viktig del i arbetet för alla pedagoger som arbetar inom förskolan. Bemötandet av föräldrarna bör ses som förebyggande arbete och relationen som en viktig del i hur barnen känner sig sedda och respekterade. Om inte föräldrarna visas respekt riskeras att barnet känner sig kränkt, vilket leder till otrygghet. Förskolans pedagoger har möjlighet att träffa föräldrarna varje dag. Det dagliga mötet handlar om uppskattningsvis tio minuter per dag, vid lämning samt hämtning. Utvecklingsamtal och föräldramöte erbjuds vanligtvis en gång per termin. Alla möten är

individuella och ser olika ut beroende på vem som möter samt vilka föräldrar som möts. Det är förskolans uppgift att ett gott samarbete med föräldrarna kommer till stånd.

Rye (2009) skriver att även om barn med funktions- och utvecklingssvårigheter och deras familjer utgör en grupp med stora olikheter på grund av den personliga situationen och problemvariationen, kan man ändå nämna en del gemensamma känslor som kommer upp när föräldrarna berättar om sin livssituation. Föräldrar till barn som är ”annorlunda” bär ofta på en sorg och tvingas till flera olika kontakter. Hur är mötet med förskolan, hur kan de uppleva mötet? Ur ett specialpedagogiskt perspektiv finner jag ämnet intressant då kunskapen om barns olika behov bör ses i ett vidare perspektiv, i ett relationellt perspektiv. För att göra ett gott arbete i vardagen med människor krävs helhetskunskaper och människor måste ses som en helhet (Danielsson & Liljeroth, 1996).

Definitioner

För att undvika missuppfattningar kring tolkningen av begrepp, väljer jag här att förtydliga begrepp som är av central betydelse för studien. Begreppen behandlas mer ingående längre fram i uppsatsen.

Barn i behov av särskilt stöd

I litteraturen finns ingen enhetlig definition på begreppet som fenomen. I Skolverkets (2005) Allmänna råd för kvalitet i förskolan framgår att det handlar om en heterogen grupp:

Begreppet barn i behov av särskilt stöd syftar inte på någon enhetlig eller klart avgränsad grupp. /.../ Barn med tydliga funktionshinder, som rörelsehinder eller syn- och hörselnedsättningar, utgör en förhållandevis liten del av alla barn i behov av särskilt stöd i förskolan. En betydligt större grupp utgörs av barn som har mer diffusa och svårtolkade behov. Det kan gälla barn som har koncentrationssvårigheter, språk- och talsvårigheter eller psykosociala svårigheter. (s. 33)

Förskola

Med förskolan menas förskolan i Sverige för barn i åldern 1-5år.

Mötet

I studien användes ordet möte som en form av bemötande. Det syftar inte till någon specifik form av möte som t.ex. utvecklingssamtal, inskolningssamtal eller föräldramöte. Dessa möten, som studien handlar om, benämns i förskolan och skolan även för förhållningssätt.

Upplevelser

Med upplevelser avses den egna erfarenheten och känslan hos de aktuella personerna.

Fenomen

Ordet kommer från grekiskan och betyder *det som visar sig*. För att något skall kunna visa sig måste det finnas någon att visa sig för (Bengtsson, 2005).

Livsvärld

Beskrivs av Bengtsson (1988; 1998) som den konkret erfärbara verklighet som vi dagligen lever i och tar för given i alla våra aktiviteter. Livsvärlden är en värld som delas med andra människor, vi är redan inkastade i en socialt, kulturellt, historiskt och språkligt bestämd värld, dvs. en värld som vi inte själva valt. Genom våra handlingar och erfarenheter bidrar vi till gestaltningen av världen. Livsvärlden är med andra ord aldrig färdig och avslutad. Den kännetecknas av att vara implicit och förgivettagen och utgör en oreflekterad grund för vårt handlande i vardagen. Berndtsson (2009) menar att specialpedagogisk forskning har som utmaning att göra livsvärlden och dess grundtagande synliga och tillgänglig för granskning.

Syfte

Syftet med studien är att genom en livsvärldsansats beskriva hur fyra föräldrar, till barn i behov av särskilt stöd, kan uppleva mötet med förskolan, samt få en förståelse för hur föräldrarna till barnen önskar bli bemötta. Målet är också att få kunskap om de känslor det för med sig att vara förälder till ett barn som är i behov av särskilt stöd. Syftet preciseras i följande frågeställningar:

- Hur upplever föräldrarna mötet med förskolan?
- Vilka känslor upplever föräldrarna rörande att ha ett barn med funktionsnedsättning *samt* runt mötet med förskolan?
- Hur önskar föräldrarna bli bemötta i förskolan?

Litteratur och tidigare forskning

För att förstå den nuvarande inkluderingstanke som finns i förskolan presenteras här förskolan med en historisk bakgrund. Sedan presenteras vad styrdokumentet säger och efter det följer en litteraturgenomgång av områden som är relevanta för studien.

Förskolans framväxt

Förskolan har haft både en fostrande och bildande uppgift och har utvecklats utifrån två olika inriktningar. Den *första* är barnkrubborna, som uppkom efter behovet av tillsyn då kvinnorna lämnade sina hem för att arbeta, där fanns en klar social inriktning med inslag av välgörenhet. Den första barnkrubban inrättades 1854 med syfte att ge barnen mat och skötsel samt en moralisk fostran med fokus på ordning och sedlighet. Den *andra* inriktningen är barnträdgården vars syfte var att stimulera barnens utveckling och ge dem möjlighet att vara i en pedagogisk verksamhet samtidigt som mödrarna fick utrymme för egna aktiviteter och vila. Den första barnträdgården inrättades 1896 och det var den tyska Fröbelpedagogiken som låg till grund för barnträdgårdarnas lärarinnor. Systrarna Moberg utvecklade i början av 1900-talet barnträdgårdarna i Sverige och öppnade även möjligheten för arbetarbarnen från barnkrubborna att ta del av verksamheten. Barnträdgårdarna och barnkrubborna utvecklades parallellt, men det dröjde ända fram till efter andra världskriget innan staten på allvar engagerade sig i utvecklingen och beviljade dem det första statliga bidraget (Munkhammar, 2001).

Efter förskoleutredningen 1972 konstaterades att förskolan är viktig i arbetet med att utjämna skillnader i barns livsvillkor och att förskolan även måste ta sitt ansvar för barn som har speciella behov (Socialstyrelsen, 1991). 1975 tillkom förskolelagen som innebar att alla sexåringar hade rätt att gå i allmän förskola. Högkonjunkturen samt jämställdhets- och utbildningsfrågor blev politiskt centrala och gjorde att kvinnor började utbilda sig och yrkesarbeta. Ansvaret för att erbjuda förskoleplats lades på kommunerna och detta krävde en utbyggnad av det man då kallade daghem (det som gett namn till "dagis"). Motivet till förskolans utbyggnad både under 1900- talets början och 1980- talet var främst knutet till samhällsaspekter och det pedagogiska motivet blev därmed underordnat. Detta trots att det i svensk förskola alltid har funnits en strävan efter att integrera omsorgen och det pedagogiska arbetet (Elvenger & Franzén, 2008).

Från och med 1985 gällde riksdagens beslut om alla barns rätt till förskoleplats, där man kunde läsa att inget barn kan nekas plats i barnomsorgen för att det anses vara som man uttrycker det för *svårt handikappat* eller *på annat sätt avvikande*. Barn kan heller inte avvisas med hänvisning till bristande resurser eller kunskaper (Socialstyrelsen, 1991).

I skollagen (Utbildningsdepartementet, 1985) finns de grundläggande bestämmelserna om skolformerna, varav förskolan är en form. I den kan man läsa att alla barn som är bosatta i Sverige skall erbjudas förskoleplats och att verksamheten skall utgå från varje barns behov.

År 1996 överfördes förskolan från Socialdepartementet till Utbildningsdepartementet och 1998 övertog Skolverket ansvaret. Förskolans första läroplan, Lpfö 98, trädde i kraft i augusti samma år och förskolan blev då det första steget i det samlade

utbildningssystemet för barn och ungdomar. Förskolans läroplan och den obligatoriska skolans läroplan är nära sammanlänkade och bygger på en gemensam syn på kunskap, utveckling och lärande. Ett bakomliggande motiv för övergången till utbildningssystemet och läroplanens införande var att förstärka förskolans pedagogiska uppdrag samtidigt som förskolans pedagogik skulle få ökat genomslag i skolan. Läroplanen bygger på skollagen, den uttrycker statliga krav, men också vilka krav och förväntningar som barn och föräldrar kan ha på förskolan. Till skillnad från skolans läroplan, Lpo94, finns inga mål för vad barnen ska uppnå vid olika tidpunkter. Det är istället verksamheten och arbetet i förskolan som formuleras i mål och riktlinjer som anger det ansvar som personalen/arbetslaget i förskolan har (Skolverket, 2008). I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2006) kan man läsa att förskolan skall ta hänsyn till och anpassas efter alla barns olika behov och att alla som arbetar i förskolan skall samarbeta för att barnen skall utvecklas efter sina förutsättningar.

Förskolan, med sin verksamhet för barn i åldrarna 1-5 år, utgör det första steget i samhällets utbildningssystem för barn och ungdom från 1- 16 år (Johansson & Pramling Samuelsson, 2006). De vuxna som arbetar inom förskolan är barnskötare, som har utbildning på gymnasienivå och förskollärare med utbildning på högskolenivå. De olika yrkeskategorierna skiljer sig i villkoren dels genom olika längd och kunskapsnivå på utbildningen, genom olika lön samt att de tillhör olika fackförbund. Barn och föräldrar benämner oftast förskollärarna och barnskötarna med namn eller som *fröken*. Som grupp benämns de oftast som *personalen* (Ivarsson, 2003). I styrdokument och litteratur benämns de i grupp ofta som *arbetslag* och som enskilda personer för *lärare* eller *pedagoger*.

Föräldrars och förskolans ansvar

Svårigheter att samarbeta kan uppstå när pedagoger och föräldrar har olika uppfattning om vad som är en god uppfostran. Svårigheter och oro hos pedagoger kan uppstå då de misstänker att föräldrarna inte tar sitt ansvar. Ibland kan oron vara berättigad men ibland kan det även handla om olika värderingar eller svårigheter i kommunikationen (Andersson, 2004). Nedan presenteras ur föräldrabalken, Lag 1983:47, föräldrarnas skyldighet att ge sina barn god omvårdnad och fostran (Andersson, 2004, s.34-35).

I 6 kap. Om vårdnad, boende och umgänge kan man läsa:

1 § Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och skall se till att barnets behov enligt 1 § blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter samt skall bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan skall vårdnadshavaren vidare svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas.

Av texten ovan framgår att föräldrarna har ansvar för omvårdnad och barnets personliga förhållanden. I (Skolverket, 2006) läroplanen för förskolan går att läsa att

vårdnadshavaren har ansvaret för sina barns fostran och utveckling och att förskolan skall ses som ett komplement till hemmet. I Läroplanen anges mål och riktlinjer för fem områden, varav det fjärde är: *Förskola och hem*. Där pedagogerna ges följande riktlinjer:

Alla som arbetar i förskolan skall:

- visa respekt för föräldrarna och känna ansvar för att det utvecklas en tillitsfull relation mellan förskolans personal och barnens familjer,

Arbetslaget skall:

- ansvara för att varje barn tillsammans med sina föräldrar får en god introduktion i förskolan,
- föra fortlöpande samtal med barnens föräldrar om barnets trivsel, utveckling och lärande både i och utanför förskolan samt genomföra utvecklingssamtal,
- ge föräldrarna möjligheter att utöva inflytande över hur målen konkretiseras i den pedagogiska planeringen,
- beakta föräldrarnas synpunkter när det gäller planering och genomförande av verksamheten och
- se till att föräldrarna blir delaktiga i utvärderingen av verksamheten.
(Skolverket, 2006, s. 12)

Skolverket (2008) redovisar tio år efter reformen en utvärdering som bygger dels på en enkätstudie riktad till ledningsansvariga i landets samtliga kommuner och kommundelar, dels på fallstudier i ett urval kommuner och förskolor. I utvärderingen framgår att samverkan mellan förskola och hem alltid har varit en viktig del i förskolans arbete. Med hjälp av läroplanen verkar det som området på olika sätt har vidareutvecklats och rollerna har tydliggjorts genom att uppdraget för förskolan är tydligare och mycket tyder på att förskolans legitimitet har ökat gentemot föräldrarna.

Gren (2003) skriver att en fara i funderingar och samtal om barnens föräldrar är att blanda in privata värderande. Som att t.ex. ha åsikter om att föräldrarna setts på stranden när barnen är på förskolan. Privata värderande hör inte hemma i pedagogens yrkesroll. Förskolan har i uppdrag att ge barnen en god barnomsorg, vad föräldrarna gör är ingenting att fundera över så länge finns tillgängliga och kan nås om någonting inträffar. Det är först när föräldrarna gör val som barnen far illa av, som förskolan/pedagogerna har rätt att agera, och då inte utifrån privata värderingar utan utifrån en yrkeskompetens som pedagog.

Ömsesidig information

Redan när barnen börjar förskolan behöver föräldrarna information om verksamheten och dess innehåll, regler och mål och om vägar till inflytande och påverkan. Pedagoger behöver viktigt information om barnets behov och sociala situation. Det är pedagogens uppgift att ta reda på den information som är viktig för att kunna ge en trygg och utvecklande tillvaro på förskolan. Det är också viktigt att få information om föräldrarnas förväntningar och eventuella resurser som de vill bidra med i verksamheten. Föräldrarna måste ges möjlighet att känna till och diskutera gränserna

mellan pedagogens ansvar och ansvaret som förälder. Det handlar om demokrati i förskolan och om möjligheter för samarbete mellan förskolans personal och föräldrarna. Som pedagog kan man aldrig ta för givet att alla föräldrar frågar om det är något de funderar på. Det är därför viktigt att vara tydlig och lyhörd för frågor och synpunkter från föräldrarna. Som förälder är det lätt att känna sig i underläge, de är beroende av pedagogerna och det finns en rädsla för att barnet på något sätt skall få lida om man som förälder är besvärlig. En annan oro kan vara att pedagogerna ses som professionella fostrare (Gren, 2003; Jenner, 2001). Jenner (2004) skriver att det är viktigt att vara medveten om att relationen inte kan eller bör vara jämlik mellan pedagoger och föräldrar. Som professionell har man ett bestämt uppdrag och är i en formell och en informell maktposition. Jenner (2001) menar att ett möte med en pedagog som inte gett klara direktiv om vilka rättigheter föräldrarna har, eller hur samarbete kan se ut, understödjer föräldrars upplevelser av underläge. Detta kan även gälla då pedagogen förmedlar en överdriven positivism och öppenhet, till exempel genom att säga att alla får säga hur de vill ha det eftersom man anpassar sig till allas olika behov. Pedagogen har som uppgift att försöka förstå en förälder, eller ett barn, det handlar om en *Jag-Du-relation* i motsats till en *Jag-Det-relation*. Det innebär att pedagogen måste tillägna sig ett förhållningssätt där man ser den andre som en person och inte som en sak.

Känslor hos föräldrar med barn i behov av särskilt stöd

Rye (2009) skriver att barn med funktions- och utvecklingssvårigheter och deras familjer inte är någon homogen grupp, utan det är en grupp med stora olikheter på grund av problemvariationen och den personliga situationen. Man kan ändå nämna en del gemensamma känslor som kommer upp när föräldrarna berättar om sin livssituation. Föräldrarna känner ofta *skuld* över att något gick fel, något de gjort, under graviditeten, vid förlossningen eller tiden efter. Föräldrarna kan ha haft negativa känslor för sitt barn i form av vrede, besvikelse, förtvivlan och en önskan om att det inte skulle ha fötts. Även känslor av *skam* kan höra ihop med en känsla av att barnet är annorlunda än andra barn. Man skäms inför andra föräldrar, släkt, vänner och andra barn. Ofta upplevs avvikande drag hos barnet falla tillbaka på föräldrarna. I vissa kulturer och länder är sådana reaktioner och attityder starkare än i vår svenska kultur. *Känslan av otillräcklighet*, av att inte duga som förälder, är vanlig när det gäller omsorgen av barn i behov av särskilt stöd. Känslor av att inte klara av eller känna sig bra nog att trösta, lugna, mata, sköta, skapa kontakt med och ge en meningsfull tillvaro med barnet ger ofta känslor av otillräcklighet. Många föräldrar kan känna *vrede och frustration* vilket kan visa sig i bristande tålmod och känslomässig närhet till barnet.

Det genuina mötet

Mötet består av så mycket mer än det vi säger till varandra. Det är flera olika faktorer som inverkar på hur mötet med andra människor blir. Nedan presenteras faktorer som är av betydelse för hur mötet utfaller mellan människor.

Människosyn

Hur vi möter andra beror till stor del på vilken människosyn vi har. Vi har alla olika tankar, känslor, idéer och erfarenheter som avgör hur vi handlar mot andra människor. Hur vi tänker om oss själv och andra sker både medvetet och omedvetet. Det som ingår i vår värdegrund påverkas av en mängd olika faktorer så som till exempel bakgrund, kunskap och kompetens, normer och värderingar, relationer och kommunikationsförmåga (Andersson, 2004). Gren (2003) skriver att som pedagog inom förskola och skola är frågan om människosyn inte din privatsak. Det är viktigt att tydliggöra för sig själv och kollegorna var man står i frågan, viktiga ställningstaganden är: har vi en positiv människosyn, där vi letar efter det positiva och resurserna som finns, eller har vi en negativ där vi letar efter fel och brister? Hur kommer det sig att vissa människor förstår helheten, medan andra fastnar för symtom och detaljer? Den frågan leder Danielsson och Liljeroth (1996) in på ett fält, nämligen hur man förhåller sig till liv och tillvaro. Det som även kallas förhållningssätt:

Förhållningssätt som fenomen utgörs enligt våra studier av en individs tankar, föreställningar och idéer, och den centrala funktionen är tänkandet. Detta fält omfattar också hur budskap och intryck sovrar och tas emot och hur en person efter icke-medveten och/eller medveten bearbetning handlar. Förhållningssättet påverkas av en individs erfarenheter, kunskaper, värderingar, känslor, relationer, kommunikationsförmåga och allt övrigt, som finns i den enskildes livshistoria och som förmedlas av viktiga personer med också allmänt av samhälle och kultur. (s. 25)

Man tror ofta att det som man själv ser eller uppfattar är det rätta. Danielsson och Liljeroth (1996) menar att finns det ett filter i perceptionen och man ser bara det man vågar, vill och kan se. Förhållningssättet gentemot andra människor påverkas negativt av starka känslor som t.ex. rädsla och osäkerhet. Känslor av den sorten kan leda till försvarsinställning och egoism. Det blir då svårt att ödmjukt och nyfiket lyssna in den andre. Mötet påverkas också av tidigare erfarenheter, negativa erfarenheter hindrar vår öppenhet. Förutfattade meningar och fördomar kan leda till att vi inte håller ”ögonen öppna” och fastnar i stereotypiska och fördomsfulla värderingar. I stället för att se det unika hos varje person kategoriseras och placeras dem i speciella fack och varje kategori ses som en enhet och beskrivningen förs upp på en generell nivå, vilken ger ett avstånd till den subjektiva verkligheten. Ibland kan beskrivningen skala bort för mycket av den enskilde människan och avståndet till verkligheten blir stort. Detta händer ofta när människor beskrivs i symtom och diagnoser, diagnosen blir en beskrivning på människan som leder till att vi inte kan se med öppenhet och möta. Det handlar om att vidga sitt seende, att se mer och djupare, men även att lära sig att omvandla det i handlande. Brodin och Lindstrand (2004) menar att det är viktigt att komma ihåg att även om ett barn är i behov av särskilt stöd, är det i första hand alltid ett barn. Ett barn som precis som alla andra barn har sina behov, önskningar och möjligheter. I ett perspektiv där man förväntar sig dolda resurser, finns en öppenhet som leder till samspel och kommunikation i mötet mellan människor, vilka är viktiga grundstenar i arbetet.

En persons förhållningssätt byggs upp under hela livet, det är en pågående process som aldrig stannar upp. När man till exempel läser en bok tar man till sig innehållet utifrån den situation man är i, man färgas av associationer till den egna erfarenheten och

intressen. Därför reagerar två personer aldrig identiskt på samma material. Detsamma gäller om en person läser om samma bok/innehåll efter några år. Hur man uppfattar och associerar påverkas av vilket skeende i livet man befinner sig i. Därför är din livsvärld i ständig utveckling och förändring (Bengtsson, 2005; Danielsson & Liljeroth, 1996.)

Kommunikation och samspel

Danielsson och Liljeroth (1996) menar att förmågan till kommunikation och samspel är det viktigaste redskapet i mötet mellan människor. Kommunikation har olika kvaliteter med eller utan djup. Korta och enstaka möten kan vara positiva och ha en hög kvalitet och ge stimulans och glädje, men sakna djup. Upprepande möten ger däremot möjlighet till fördjupning och leder till utveckling i kommunikationen. Negativa enstaka möten saknar djup och kvaliteten blir låg och lämnar obehagliga känslor, men behöver för den sakens skull inte skada. Upprepning och varaktighet resulterar däremot till nedbrytning.

Dewey (1997) menar att när vi kommunicerar med vår omgivning förändrar och vidgar vi våra erfarenheter. När vi får ta del av hur andra tänker och känner påverkas den enskilde individen. Vid kommunikation påverkas både sändare och mottagare. Att ge order i ett försök att påverka en människas handling ger inte en ömsesidig förståelse. En individ som utnyttjas utan medgivande och utan hänsyn till personens känslö- och förståndsmässiga sida ingår inte i någon social grupp. För att skapa en grupp med känsla av tillhörighet måste varje person veta vad de andra håller på med och vilken avsikten är. Det krävs alltså kommunikation och gemensamma mål och intressen för att skapa ett samhälle/en grupp.

Antonovsky (1991; 2005) menar att varje individs möjlighet till en sund utveckling hör samman med känslan av sammanhang. Han har myntat begreppet KASAM som står för *känsla för sammanhang*. Begreppet har tre komponenter: begriplighet – hanterbarhet – meningsfullhet. Kraften i KASAM ligger i att känslan av meningsfullhet ger engagemang som är en stor drivkraft.

Empati

Holm (1995) skriver att empati har kommit att bli något av ett honnörsord emellan människor. Det är ett ord med positiv klang som ofta, felaktigt, används i betydelsen att vara snäll och tycka om. Författaren menar att det är av betydelse för utfallet av mötet vilken uppfattning pedagogerna har av vad empati är. Om empati har innebörden att vara snäll och vänlig behöver pedagogen inte intressera sig för barnet och dess föräldrar. Hon behöver bara intressera sig för sitt eget uppträdande, att detta skall vara i nivå med ambitionen att vara snäll. Den stress och arbetsbelastning som pedagogen upplever är också av betydelse för mötet med barnet och dess föräldrar. Har hon en konflikt med sina kollegor eller en påfrestande familjesituation, är hungrig och kissnödig - då är det inte särskilt sannolikt att hon har intresse för de känslor som hon möter, utan snarare utför sin uppgift för att få den avklarad.

I Kinge (2000, s. 53) kan läsas att: "Empati handlar om att uppfatta en annan människas känslomässiga tillstånd eller bakomliggande emotionella budskap". Holm (1995, s. 77) beskriver: "Empati betyder att fånga upp och förstå en annan människas känslor och vägledas av den förståelsen i kontakten men andra". Förklaringarna säger alltså att det

är frågan om både en inre och yttre process av förståelse. Inte bara i ord utan även i handlandet som riktas mot den andre personen. Empati är en blandning av känslomässiga och intellektuella delar och båda krävs för utvecklandet av empati. Det handlar om ett intellektuellt lyssnande där vi lyssnar på det som sägs, men även om att vara lyhörd för det känslomässiga budskapet, som t.ex. signaler i kroppsspråk.

Empati förknippas ofta med både sympati och medkänsla. Dessa ord användas ofta synonymt och betyder att vara välvilligt inställd till någon eller att hålla med någon. Det har att göra med positiva värderingar medan empati i grunden är ett neutralt begrepp som snarare handlar om att förstå. Begreppet empati blandas även ihop med överidentifikation, som innebär att man identifierar sig med den andre personen på ett sätt som leder till avsaknad av egna gränser och påverkan på den egna identiteten. Överidentifikation kan därmed vara ”skadligt” för den egna identiteten. Men det är aldrig farligt med en god empatisk förmåga, tvärtom, menar Holm (1995) att en god empatisk förmåga kan utgöra ett skydd mot utbrändhet.

Den empatiska processen består av flera komponenter:

- Egen erfarenhet
- Andras erfarenhet
- Varseblivning
- Egna känslor

Genom att fråga oss själva hur vi skulle känna, eller tro oss känna, i den andre personens ställe eller liknande situation, använder vi oss av en tankeoperation, där vår erfarenhet är av stor betydelse. Man kan även tala om *socialt rolltagande*. Det är då viktigt att inte dra slutsatsen att den andre självklart känner som man själv skulle göra, utan att använda rolltagandet som en hjälp och tänkbar känsla. Har man ingen erfarenhet från liknande situationer kan man ta hjälp av andras erfarenheter, som man fått ta del av. Det kan vara genom böcker, film och sådant vi fått berättat för oss genom andra.

Eide och Eide (2008) menar att ickeverbala uttrycksformer ofta avslöjar ens spontana reaktioner, och också reaktioner som kan vara helt eller halvt omedvetna för en själv. En irriterad blick, en uppgiven suck eller ett bekräftande leende – allt förmedlar något till motparten, många gånger tydligare och starkare än ord. Holm (1995) skriver att för att förstå känslor använder vi oss av vår varseblivning; vi läser av den andres kroppsspråk och vi lyssnar till orden och rösten. Vi använder alla våra sinnen för att få en uppfattning av den andre.

Respektera, bekräfta och lyssna

För att ett möte ska bli positivt krävs ett positivt gensvar. Rye (2009) menar att goda möten kräver goda relationer. Erfarenheter visar att för en god relation, oavsett ålder på människan, står sju behov i centrum:

- Att bli sedd
- Att bli bejakad
- Att bli mött

- Att bli respekterad
- Att bli förstådd
- Att bli älskad
- Att bli accepterad

Enligt Mead (1995) är mötet intersubjektivt, där det som sker mellan människor är av stor betydelse. von Wright (2000) beskriver detta i det relationella perspektivet, där man ser människor i relation till omvärlden, till andra. Andersson (1999) framhåller tre grundläggande principer för ett lyckat möte: Att bli bemött med respekt, att bli bekräftad och att bli lyssnad på. Alla har vi behov av att känna oss värdefulla och respekterade för den vi är. Att visa respekt innebär att förmedla att den andre är bra och duger som den är. Respekt innebär att försöka förstå den andres avsikter och utgå ifrån att den andre alltid gör sitt bästa. Andersson (2004) har gjort en studie i skolan där hon intervjuar föräldrar kring mötet med skolan. Föräldrarna poängterar att även om du har ett annorlunda sätt att se, måste respekt finnas, vilket innebär att acceptera och försöka förstå den andres perspektiv och upplevelser utan att döma.

Barnet mår bäst av att uppleva en samstämmighet mellan föräldrar och pedagoger, det betyder inte att de måste tycka likadant utan snarare innebär en samstämmighet att:

- Pedagoger respekterar den tillvaro som föräldrarna erbjuder sitt barn i hemmet och att föräldrarna respekterar verksamheten i förskolan/skolan
- Föräldrar och pedagoger visar sig eniga om målet i förskola/skolan: att barnet ska må bra och kunna tillgodogöra sig omsorg, fostran och undervisning
- Föräldrar och pedagoger tar, utifrån sina olika kompetenser och förutsättningar, ansvar för att arbeta för detta mål. (Gren, 2003, s.171)

När denna samstämmighet är verklighet är det idealiskt. Det är pedagogen som har huvudansvaret för att mötet mellan förskolan/skolan och hemmet blir bra. Pedagogen måste kunna lyssna, visa ödmjukhet, respektera och vara fri från prestige, för att föräldrarna skall känna sig trygga i kontakten. Oavsett hur pedagogen känner inför barnens föräldrar och oavsett hur personkemin stämmer så är det dess uppgift som pedagog att möta dem med öppenhet och respekt. Målet är inte att tycka om alla föräldrar, utan alltid en bra verksamhet för barnets skull. När föräldrarna möts med respekt fås ofta positiva gensvar. Föräldrar som känner sig accepterade och inte i underläge har lättare att bjuda på de resurser de har. Ett sätt att respektera föräldrar är att räkna med dem istället för att räkna bort dem (Gren, 2003; Andersson, 2004).

Att bekräfta någon innebär att förmedla känslan att vi har sett henne/honom. Alla människor har behov av att bli bekräftade, vuxna som barn. Bekräftelsen är gensvaret som vi ger andra i det sociala samspelet. Gensvaret fungerar som ett slags bevis på att vi uppfattat den andre rätt. Att bekräfta innebär även att ge tid, uppskattning och positiva kommentarer samt att visa att den andre är en viktig person (Andersson, 2004).

Att lyssna innebär att ta avstånd från att värdera och vara genuint intresserad av vad den andre har att säga. Ett lyssnande kräver att man är öppen för vad som sägs och vad som menas med det som sägs. Det innebär att försöka förstå den andres bild utan att döma eller värdera. För att göra det måste man släppa sin egen uppfattning för en stund och inte ta över samtalet. Att vara lyhörd innebär även att lyssna av föräldrarnas önskemål i den mån det är möjligt. Ett exempel kan vara barnets födelsedag, som är på lördagen,

inte uppmärksammas på förskolan/skolan förrän på måndagen. Då har barnet getts möjligheten till den största/första upplevelsen i hemmet, vilket kan vara av stor betydelse för vissa föräldrar/familjer. Små detaljer kan vara avgörande i relationen och det är av stor vikt att ställa sig en del frågor, i respekt för familjerna, innan man skyndar iväg i planeringsiver (Gren, 2003).

Integritet

Ett respektfullt bemötande värnar om den andres integritet (Andersson, 2004; Gren, 2003). Andersson (1999) skriver att ordet *integritet* ofta används vagt och mångtydigt vilket bidrar till oklarhet i tolkningen. Det är viktigt att i sin verksamhet tydliggöra vad begreppet innebär i förhållande till andra vardagliga begrepp och termer och hur det bör levereras i det vardagliga arbetet.

Jenner (2001) anser att vad som menas med integritet kan vara lättast att beskriva i förhållande till kränkning. Hon beskriver integritet som varje persons personliga sfär både psykisk och fysisk, dels de personliga tankar, upplevelserna och känslorna och även kroppen och de personliga tillhörigheterna. Vad som är ett övertramp i en persons integritet, en kränkning, behöver inte vara detsamma för någon annan. Vissa har till exempel "dörren öppen" för grannarna medan andra känner obehag och kränkning i sin integritet när någon kliver in utan att förvarna eller knacka. Respekt för integriteten kräver lyhördhet och varsamhet gentemot de vi möter. Andersson (1999) skriver att det innebär att tillåta de vi möter ha sin egen *personlig sfär* och att vara varsam med att tolka, bagatellisera eller att förstora.

Former för samverkan

Det är föräldrarna som är experter på sina barn, det är de som varit med barnen sedan födseln och känner till deras miljö. När barnet börjar i förskolan och senare i skolan skall man till viss del dela på rollen som läromästare/fostrare (Flising, Fredriksson & Lund, 1996). Det är därför viktigt att föräldrar och pedagoger hittar former för samverkan.

Andersson (2004) använder begreppet samarbete och skriver att alla olika människors kunskaper, förmågor och erfarenheter är resurser som skall användas. Det skapas trygghet om man har tydliga roller och en genomtänkt struktur. Så länge som vi ingår i olika sociala sammanhang har vi också olika positioner med olika förväntningar på hur vi ska bete oss. Dessa roller skapas i samspel mellan individen och miljön, och formas både av omgivningens förväntan och individuella behov. Rollen har alltid två sidor, en personlig och en som har med den sociala omgivningen att göra. En förutsättning för mötet mellan människor är att vars och ens roll är tydlig och att gränserna och ansvarsfördelningen är tydligt definierad.

Begreppet samverkan är vanligt förekommande och enligt Hansen (1999) har ordet en vidare innebörd är samarbete, där det inte bara gäller att arbeta tillsammans utan även verka och handla tillsammans. Samverkan innefattar såväl arbetsgemenskap, samarbete och en sträva efter gemensamma värderingar och mål.

Gren (2003) menar att redan vid inskolningen till förskolan har föräldrar och pedagoger stora möjligheter till kontakt jämfört med inskolningen som sker till skolan. Att gemensamt ta ansvar är en bra grogrund för samarbete. Pedagogerna har huvudansvaret för samarbetet men föräldrarna måste också gå sin bit till mötet för att hitta en gemensam väg. Det finns risker för att man suckar över föräldrars ovilja till samarbete. Kanske beror det i sådana fall på att man gått fel väg, informerat dåligt eller inte varit tillräckligt lyhörda för föräldrarnas möjligheter. Det kan också bero på att föräldrarna inte vill eller har möjlighet att samverka i någon större utsträckning, då måste det accepteras. Gränsen för vad som är acceptabelt beror på flera olika faktorer, det viktiga är att förskolan, för barnets skull, aldrig ger upp försöken till en bra kontakt.

Vanliga former av samverkan i förskolan

Jag kommer här att kort beskriva de vanligaste formerna för samverkan i förskolan (Fredriksson, 1991; Flising, Fredriksson & Lund, 1996; Rahmn & Wall, 1990; Kärrby & Flising, 1983). Hur den egentliga samverkan ser ut skiljer sig mellan olika kommuner, stadsdelar och förskolor.

Det dagliga mötet, det som även kallas *tamburkontakten* sker vid lämning och hämtning av barnen på förskolan, är den naturligaste och vanligaste kontakten mellan föräldrar och pedagoger. Samtalen är ofta i vardagsform och berör det enskilda barnet och händelser som skett under dagen. Detta möte är uppskattningsvis på tio minuter per dag, fördelat på lämning och hämtning.

Utvecklingssamtal sker oftast en gång per termin. Där träffas föräldrar och pedagog för att samtala om det enskilda barnet. I förskolan är vanligtvis inte barnet med och oftast har varje barn/förälder en s.k. ansvarspedagog som håller i detta samtal. Syftet med utvecklingssamtalet är att ge föräldrarna en bild av sitt barns utveckling. I dessa samtal utgår man från det enskilda barnet och barnet skall inte jämföras med någon annan. Vanligt är också att man diskuterar barnets sociala förmåga, som att fungera i grupp. Samtalen utgår vanligtvis från den dokumentation som förskolan använder sig av.

Föräldramöte äger vanligtvis också rum ungefär en gång per termin. Till detta kallas alla avdelningens eller förskolans föräldrar för att ta del av information av mer allmän karaktär som berör alla barn och föräldrar. Här diskuteras inte enskilda barn.

Skriftlig information är vanligt förekommande och kan ske via personliga lappar eller via skriftliga anslag eller bilder på väggar, dörrar eller anslagstavlor. Syftet är ofta att ge föräldrarna inblick i verksamheten eller att informera om t.ex. aktuella sjukdomar och kommande utflykter. Även *telefonkontakt* är vanligt och då handlar det ofta om att föräldrar ringer in för att meddela frånvaro eller ändringar av schema eller meddela om någon annan skall hämta eller lämna barnet. Telefonen är också den vanligaste vägen för pedagogerna för att meddela om barnet inte mår bra och bör hämtas tidigare.

Firande och fester, som t.ex. luciafirande och vårfest är vanligt på förskolan. Dessa sammankomster planeras antingen av pedagogerna själv, av föräldrarna själva eller tillsammans. De flesta förskolor har något som kallas *brukarråd* eller *föräldraråd*. I dessa ingår vanligtvis 1-2 pedagoger från varje avdelning, 1-2 frivilligt valda föräldrar från varje avdelning samt förskolans chef/rektor. Vanligast är att föräldrarna skriver dagordning och ansvarar för dessa träffar.

Gemensam värdegrund

Redan vid inskolningssamtalet bör pedagogerna vara tydliga med värdegrunden. Kanske finns en tro om att värdegrunden automatiskt blir tydlig när man berättar om verksamheten och dess mål. Gren (2003, s. 132) menar att värdegrunden är något som måste:

- Förstås
- Förankras
- Förklaras
- Försvaras
- Utvecklas

Det finns tillfällen då situationer uppstår där värderingar kolliderar. Till exempel händer det att barn uttrycker värderingar som inte överensstämmer med den värdegrund som förskolan vilar på, där allas lika värde är centralt. Det kan uppstå situationer där barn hänvisar till föräldrarnas åsikter och uttryck. Det är då viktigt att markera ett avståndstagande, som måste ske på ett sådant sätt att vi inte kränker barnet genom en respektlöshet i förhållandet till dess föräldrar. Både barnet och föräldrarna skall respekteras även om vi inte accepterar dess åsikt (Gren, 2003).

Olika kulturer

Det är viktigt att pedagogen känner till och har kunskap om barnets/elevens kulturella och religiösa tillhörighet. Man kan inte räkna med att man får tillräcklig kunskap genom föräldrarna då dessa många gånger har bristande svensk-kunskaper. Det stora ansvaret kan inte läggas på barnen, utan det är pedagogens uppgift att skaffa sig kunskap. Det handlar om ett *yrkesetiskt ansvar* för att kunna möta alla familjer med respekt och i mötet med dem förverkliga demokratin oavsett kulturell, religiös eller nationell tillhörighet. I mötet med föräldrarna är det viktigt att vara öppen med att kunskapen är begränsad och att tydligt visa att deras medverkan är betydelsefull (Gren, 2003).

Den fenomenologiska livsvärldsansatsen

Vi gör på olika sätt ontologiska antaganden om världen, antingen explicit (synligt) eller implicit (underförstått) (Barbosa da Silvia & Wahlberg, 1994). Hur vi som forskare ser på den verklighet vi studerar och hur vi kan skapa kunskap om den får följder för den metod vi väljer. I Norden har forskare som tar sin utgångspunkt i människors livsvärld inom pedagogik och specialpedagogik utförts i något mer än ett decennium. Denna tradition inryms inom den fenomenologiska rörelsen (Bengtsson, 1991). Innevarande studie har sin grund i denna ansats, vilken kan fånga upp upplevelserna hos deltagarna och öka förståelsen för alla de som möter barn i behov av särskilt stöd och deras föräldrar.

Fenomenologin är inte och har aldrig varit ett entydigt block. Det finns variationer vilket gett upphov till beteckningen den fenomenologiska rörelsen. Men det finns även det som är gemensamt och förenar, som uppmaningen att gå tillbaka till sakerna själva. Sakerna som vi ska gå tillbaka till är alltid saker för någon, de är aldrig bara saker i sig själv (Bengtsson 1988). Världen som vi lever i är intersubjektiv, vilket innebär att det inte finns enskilda föremål, varje föremål som vi erfar eller hanterar hänvisar i sin tur till ytterligare föremål.

Fenomenologin och hermeneutiken ligger nära varandra, de kan beskrivas som sammanflätade. Fenomenologers främsta uppgift är att karlägga upplevelser och hermeneutiska forskare intresserar sig tydligt för tolkningen. Merley- Ponty (1999) menar att det viktiga är att beskriva snarare än förklara och analysera. Heidegger (1993) menar att tillvarons fenomenologi är hermeneutik, vilken betecknar uppgiften att tolka. Tolkningsprocesser innefattar därför ofta inledningsvis reflektion och medvetandegörande av utgångspunkten och villkoren för den egna förförståelsen, för att undvika att forskningsarbetet blir alltför färgat av de egna förutfattade meningarna. Om fenomenologin betraktas på det sättet uppstår inte något motsatsförhållande mellan fenomenologi och hermeneutik. Det är alltså genom att försöka förstå människor som vi får kunskap om deras olika livssituationer (Berndtsson 2009). Med den förklaringen har denna studie både en fenomenologisk och hermeneutisk utgångspunkt.

Livsvärlden har sitt ursprung i fenomenologin som ett filosofiskt begrepp med kunskapsteoretisk och ontologisk innebörd som utanför filosofin har utövat stor dragningskraft på framförallt samhällsvetenskaplig teoribildning och forskning (Bengtsson, 2005). Den tyske filosofen Edmund Husserl (1859-1938) ses som den moderna filosofins grundare och anses vara den som utvecklade livsvärldstanken, även om han inte tros vara den förste som använde begreppet. Utgångspunkten var den värld som vi dagligen lever i och tar för givet i våra aktiviteter. Husserl betraktar den evidenta erfarenheten som den yttersta källan till kunskap och beskriver den som alla "kunskaers princip" (Bengtsson, 1988, s. 39). "En värld vi är förtrogna med och tar för given, den är alltid där" (Bengtsson 2005, s. 18). Husserls menade att man skall bortse från sin förförståelse om det studerade fenomenet och göra sitt medvetande rent när man går in i studien. Detta anser jag inte är möjligt och håller med Bengtsson (2005) som menar att förförståelsen är nödvändig för att förståelse överhuvudtaget skall vara möjlig. Jag ser det som nödvändigt att ha en viss förförståelse och bakgrund om både förskolan, barn i behov av särskilt stöd och föräldrakontakt för att kunna ställa relevanta

frågor och sätta mig in i de situationer som beskrivs. Utan förförståelsen blir det svårt att skapa en djupare förståelse för föräldrarnas livsvärld.

Den mest betydelsefulla vidareutvecklingen av Husserls livsvärldsbegrepp är Heidegger (1889-1976) *vara-i-världen*. Denna värld är oreducerbar och kan inte överskridas. Subjektet som lever i världen kallar Heidegger "Dasein" vilket kan översättas med tillvaro. Tillvaron är inte i världen som pennan i pennfodralet, muren i stenen osv. Utan den förhåller sig istället till världen, engagerar sig och bryr sig (Bengtsson, 2005, s. 21-22). Merleau-Ponty (1908-1961) som är inspirerad av både Husserl och Heidegger anser i likhet med Heidegger att livsvärlden inte kan grundas i ett rent medvetande. Den betydelse som varseblivningen har för oss framträder alltid mot bakgrund av tidigare erfarenheter (Bengtsson, 1988). För Merleau-Ponty är subjektet framförallt den levda kroppen och han kallar livsvärlden *vara-till-världen* (Bengtsson, 2005, s. 23). Han menar att kroppen alltid är given i mina upplevelsehorisonter och är den faktiska förutsättningen för att tingen/sakerna skall kunna framträda i perspektiv. Med den egna kroppen som utgångspunkt befinner vi oss alltid i ett interaktivt förhållande till allt som vi möter. Varje förändring i/av kroppen medför en förändring av världen. Förlorar vi exempelvis vår förmåga att gå blir världen väsentligt annorlunda. Men även vid mindre dramatiska förändringar som till exempel vid huvudvärk förändras världen. Vid användandet av instrument utvidgas och modifieras världen, som t.ex. glasögon eller rullstol. De blir en förlängning av kroppen och ett verktyg i hans/hennes interaktion med världen. Merleau-Ponty understryker även kommunikation och språkets betydelse för att lära om världen.

Centralt för livsvärldsansatsen är horisontbegreppet. Horisonten är synfältet och är beroende av din förmåga, men också av din inställning, horisonten är inte fixerad utan den är något vi strävar emot samtidigt som vi aldrig kan nå den full ut (Gadamer, 1997; Berndsson, 2001).

Möten mellan livsvärldar

Att använda sig av ett livsvärldsperspektiv inom pedagogisk forskning innebär att de människor som studeras och forskaren är förbundna med sina livsvärldar. Detta innebär att en brygga måste byggas mellan livsvärldarna. Utgångspunkten är forskarens horisont, men i mötet med andra livsvärldar konfronteras forskaren med andra världar. Genom dessa möten uppkommer nya frågor som leder till påverkan och förändringar i forskarens horisont, i bästa fall en horisontvidgning (Bengtsson, 2005).

Styrkan i en livsvärldsansats är att de studerades röster blir hörda och en djupare bild kan presenteras av hur föräldrarna upplever mötet och vad de anser viktigt i mötet med förskolan. Genom att få tillgång till upplevelsen och skriva fram hur de erfar kan det bidra till en ökad förståelse och "vidga horisonterna" (Berndtson, 2009; Carlsson, 2009) hos personal och andra som möter barn i behov av särskilt stöd och deras familjer. Gadamer (1997) skriver att tolkning sker i en sammansmältning av horisonter. Jag tror inte, att det i mitt fall, där mötet endast skett vid ett tillfälle, kan vara möjligt att helt uppgå i de studerades horisont. Däremot har jag haft en strävan att förstå de studerades livsvillkor och livsvärld och målet har under hela vägen varit att skildra sakerna/upplevelserna så rättvist som möjligt.

Metod och genomförande

För att genomföra en empirisk studie med grund i en livsvärldsansats måste tillträde fås till den livsvärld som skall studeras. Inom livsvärlden finns ingen självklar, föreskriven metod (Gadamer, 1997), istället handlar det om att närma sig de studerade fenomenet genom ett öppet förhållningssätt (Bengtsson, 2005).

Eftersom intresset inte var att leta efter bevis eller ”sanningar” utan en önskan om att studera upplevelserna som en verklighet för de personer som erfar den, kan detta inte fångas upp genom observation eller genom att själv medverka i verksamheten. Därför kunde jag bara se en självklar metod för studien, och det var att låta föräldrarna själv berätta. Kvale och Brinkmann (2009, s. 15) skriver:

Genom samtal lär vi känna andra människor, vi får kunskap om deras erfarenheter, känslor, attityder och den värld de lever i.

Studien har en kvalitativ metod, då en kvantitativ metod inte ger tillräcklig information om upplevelser och känslor. Fördelen med en kvantitativ metod är att man får fram ett större urval och därmed får ett större material att analysera. Merleau-Ponty (1962) menar att det viktiga är att beskriva det givna så exakt och fullständigt som möjligt, snarare än att förklara och analysera. Därmed känns en kvantitativ metod inte användbar i studien, utan valet faller sig naturligt på den kvalitativa intervjun som ger en djupare kunskap och ser till helheten samt söker information från de undersöktas synvinkel och deras erfarenheter och ”*avslöja deras värld*” (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 17).

Genom valet av ansats, livsvärldsansats, blir utgången för intervjuerna annorlunda då tid måste ges i en större utsträckning för att ”känna av” varandra och skapa förtroende. I studien används en halvstrukturerad livsvärldsintervju (Kvale & Brinkmann 2009) vilket liknar ett vardagssamtal, men som har som syfte att svara på ett bestämt tema. Det var svårt att på förhand veta hur lång tid varje intervju skulle ta, därför avsatte jag ingen bestämd tid vid bokningen av den första intervjun. Jag trodde att det skulle ta 1-1.5 timmar, men det visade sig att varje intervju varade mellan 2.25-2.75 timmar. Intervjun beskrivs närmare längre ned.

Urval och tillträde

För att få tag i deltagare var jag först tvungen att specificera urvalet. Jag bestämde mig först för två kriterier på deltagarna, det första var att det skulle vara föräldrar som haft sina barn i förskolan, men som idag går i förskoleklassen. Det andra kriteriet var att de skulle ha ett åtgärdsprogram, skrivet på förskolan, när de lämnade förskolan. Jag valde att söka efter informanter i den stadsdel där jag har min anställning som förskollärare, (är dock tjänstledig sedan två år tillbaka för studier samt föräldraledighet) eftersom man där uppmanas att skriva åtgärdsprogram på förskolan. Genom att välja föräldrar vars barn lämnat förskolan var syftet att få en mer samlad bild av tiden på förskolan. Annars skulle den upplevelsen/känslan som råder för stunden kunna vara avgörande för berättelsen, då man för tillfället kan vara i en topp eller en dal. Genom att de lämnat förskolan är de inte heller i någon beroendeställning till de pedagoger som de berättar om. De tidigare pedagogerna har ingen kännedom om att föräldrarna deltar i en studie,

vilket gör att de kan berätta fritt, utan att tänka på eventuella konsekvenser för relationen.

För att få tag på informanter skickades ett e-postmeddelande ut till alla rektorer i den aktuella stadsdelen. Då stadsdelen nyligen genomfört en omorganisering tog jag hjälp av Internet för att få namn på de olika rektorerna, meddelandet gick ut till fem rektorer.

Responsen var svag, så efter två veckor, skickade jag ut meddelandet (bilaga 1) igen, denna gång till tre specialpedagoger, en skolsköterska och en kurator. Det resulterade i att en av specialpedagogerna ringde upp. Jag fick genom henne vetskap om att man gått underbemannade med specialpedagoger på förskolorna vilket kan ha resulterat i att det inte finns så många åtgärdsprogram skrivna som det borde. Jag diskuterade igenom mitt urval med henne och bestämde mig då för att ändra det från att det skall finnas ett åtgärdsprogram, till att det skall vara föräldrar som accepterat sitt barns svårigheter och kan prata öppet om det. Genom justeringen i kriterierna fick jag kontakt med en pedagog på fritids som ledde mig till en förälder.

Vid tillfället för intervjun, gick jag in till en annan skola för att be personalen om hjälp, vilket ledde till ytterligare två intervjuer. Det var pedagogerna i förskoleklassen/ på fritids som presenterade mitt syfte och bokade intervjuerna med föräldrarna. Alla tackade bestämt nej till att jag själv skulle presentera min studie och dess syfte i form av ett brev eller samtal. När jag sedan frågade en av pedagogerna varför de ville ha det så fick jag till svar:

Det känns bättre att vi som har en relation till föräldrarna frågar. Än att det kommer någon utifrån, då kanske de känner sig svikna, som att vi har pekat ut dom. Sen har ju en del svårt med språket så det kan vara svårt att förstå.

För att få tag på min fjärde och sista deltagare kontaktade jag åter en av rektorerna och fick där namn på pedagoger i förskoleklassen. Tyvärr gav inte det något resultat.

Slutligen tog jag kontakt med en tidigare kollega som idag arbetar i förskoleklassen, i en annan stad. Detta ledde till att den sista deltagaren bor i en annan stad.

I studien deltar fyra mammor till barn i behov av särskilt stöd. Att det är just mammor som deltar är inget jag valt eller kunnat påverka. Jag har efterfrågat föräldrar och till pedagogerna har jag sagt att jag önskar komma i kontakt med föräldrar, gärna både mammor och pappor. Hälften av de fyra mammorna har annat modersmål än svenska och fördelningen mellan barnens kön är hälften pojkar och hälften flickor, detta är inte heller något medvetet val genom urvalskriterierna, utan det har blivit så av samma anledning som ovan.

När det gäller tid och rum har alla intervjuer skett i skolan/fritids lokaler. Det har blivit så i och med att det var skola och fritids som var länken till deltagarna. Jag har spelat in alla intervjuerna genom mobiltelefonen som jag lagt på bordet. Alla informanter godkände detta och jag upplevde att vi alla snabbt ”glömde bort” att den fanns där.

Intervjuerna

Intervjuerna inleddes med öppna frågor och målet var att det skulle leda till ett berättande, där deltagarna gavs möjlighet att berätta fritt. I alla intervjuerna började jag med att presentera mig själv och syftet med att vi träffades. Genom att tydliggöra syftet kom ett berättande igång som gjorde att jag har kunnat fungera mer som en lyssnare än som moderator. Genom mitt uppriktiga intresse kunde jag ställa följdfrågor och frågade om jag ville ha något förtydligat för mig. Jag har strävat efter en medvetenhet när det gäller hur jag ställde mina frågor, som att undvika att fråga varför, utan då istället fråga hur det kändes. Då önskan var att föräldrarna skulle berätta själva vad de ville berätta om hade jag inga färdiga intervjufrågor. Däremot hade jag några punkter med områden på en lista (se bilaga 2) som jag ansåg nödvändiga att beröra för att få svar på mitt syfte. Denna hade jag endast synlig för mig själv på ett block på bordet som jag tittade på emellanåt. Jag ville inte styra samtalet för mycket och deklarerade därför inte öppet med listan, utan ville att det skulle formas som ett ostrukturerat samtal.

Karlsson (2006) skriver att ett intervjusamtal aldrig är jämlikt då man som forskare har en kontroll över intervjusituationen som den intervjuade saknar. Forskaren har tagit första kontakten och presenterat syftet med intervjun och det är forskaren som har makten att avgöra hur resultatet och den intervjuade presenteras i text. Pérez Prieto (2000) motiverar livsvärldsforskning som en ansats där makten att styra samtalet lämnas över till den intervjuade då det är hans/hennes erfarenhet som forskaren är intresserad av och de har själv möjligheten att välja vad de vill delge. Jag har varit medveten om att min roll som intervjuare inte får ta över samtalet utan att fokus ska ligga på vad de intervjuade själva väljer att berätta (Patel & Davidson, 1994). Detta har gjort att jag varit lyhörd och visat förståelse för nya frågor som dykt upp. Vilket har lett till att föräldrarna berättat om sådant som inte varit direkt relevant för studien, men som jag ändå bedömt nödvändigt för att skapa förståelse och kunna ta del av deras livsvärld.

Forskningsetiska överväganden

I studien har jag genom hela processen förhållit mig till de fyra etiska principer som Vetenskapsrådet (2002) presenterar för forskning: *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*.

Informationskravet innebär att forskaren ska informera berörda personer om syftet med undersökningen. Min länk till informanterna har varit pedagoger som i första steget presenterat syftet för deltagarna. Det första jag gjorde när jag själv träffade föräldrarna/informanterna var att klargöra syftet och att tydligt beskriva detta som ett examensarbete där informationen kommer att redovisas i en uppsats.

Samtyckeskravet innebär att deltagarna själva har rätt att bestämma över sin medverkan. I studier med barn och minderåriga behövs vårdnadshavarens godkännande. Samtyckeskravet i denna studie har uppfyllts genom att föräldrarna själv kunnat välja om de vill delta i intervjun eller inte. De har även när som helst kunnat avbryta intervjun. Jag har inga barn med i studien och behöver därför inte tänka på några överväganden gällande det.

Konfidentialitetskravet har uppfyllts genom att jag har bytt ut namnet på samtliga personer. Deltagarna känner inte till varandra och de kommer från tre olika skolor och två olika städer och få personer vet att de deltar i studien. Viss information av personlig karaktär har inte redovisats i uppsatsen då detta inte varit nödvändigt, utan innebörden kunnat behållas. Materialet har förvarats i hemmet och har inte funnits tillgänglig för någon annan.

Nyttjandekravet innebär att de uppgifter som samlas in endast får användas för forskningsändamålet, som innebär examensarbete inom det specialpedagogiska programmet. Den information som ingår i rapporten är givetvis tillgänglig för Internet, läroböcker, artiklar etc. (Stukat 2005).

Bearbetning och analys av intervjuerna

Kvale (1997) skriver att analysera betyder att skilja något i delar eller element. Analysen är inte något isolerat studium utan genomsyrar hela intervjuundersökningen. Ett första steg sker under intervjun då den intervjuade beskriver sin livsvärld, berättar spontant vad hon upplever och känner. Det görs ingen omfattande tolkning eller förklaring från intervjuperson eller intervjuare. I ett andra steg upptäcker intervjupersonen själv nya förhållanden och ser nya innebörder i det hon upplever och gör. Hon börjar se nya samband med hjälp av sina spontana beskrivningar, utan hjälp av intervjuarens tolkningar. I det tredje steget, under intervjun, koncentrerar och tolkar intervjuaren meningen i det som beskrivs av intervjupersonen och ”sänder tillbaka mening” genom att bekräfta eller ställa kompletterande frågor. I en sådan intervju sker hela tiden en tolkning och möjlighet till direkt bekräftelse eller vederläggning av intervjuarens tolkning. För att samtalen skall kunna pågå under så lång tid som intervjuerna gjort är det en förutsättning att ett förtroende och samspel uppstår och resultatet kan då bli det som Kvale (1997, s. 171) beskriver som en ”*självkorrigering*” intervju.

Då intervjuerna spelades in var det fjärde steget att få ner de inspelade intervjuerna i skriftlig text. Att göra en utskrift innebär att översätta talspråk, med sin uppsättning regler, till skriftspråk med en annan uppsättning regler. Utskrifter är inte kopior av den talade intervjuens verklighet, de är tolkande konstruktioner, Kvale (1997, s. 152) beskriver avkontextualiserade samtal som abstraktioner:

...liksom topografiska kartor är abstraktioner av det ursprungliga landskap som de härletts från. Kartor framhäver vissa aspekter av landskapet och utelämnar andra; urvalet av kännemärken beror på syftet. Kartan av samma topografiska område kan skilja sig en hel del beroende på om den skall användas för biltrafik, flygning... En objektiv karta av exempelvis Grönland existerar inte...beror på vilket syfte man har med kartan.

Det fjärde steget, där den inspelade intervjun tolkas, urskiljs av Kvale (1997, s. 171) i tre delar: först *struktureras* materialet, vanligtvis genom utskrift. Nästa del består av en *kartläggning* av materialet till exempel genom att sälla bort överflödigt material och skilja mellan vad som är väsentligt och oväsentligt. Vad som är väsentligt beror på undersökningens syfte och teoretiska antaganden. Under själva *analysarbetet* utvecklas innebörder i intervjun, där kartläggs den intervjuades uppfattningar och ger forskaren nya perspektiv på fenomenet.

Jag bestämde mig för att först lyssna igenom intervjuerna utan att anteckna, för att få ett allmänt intryck, för att sedan gå tillbaka till särskilda avsnitt och omvandla delar av intervjun till berättelser. Det inspelade materialet transkriberades inte i sin helhet, utan koncentrat/mönster/teman uppmärksammades och ställdes samman för att se ”vad som hör ihop med vad”. Dessa skrevs ned tillsammans med tiden på inspelningen, vilket gjorde det lätt att återgå till inspelningen för att lyssna igen. Jag har pendlat mellan delar och helhet och använt mig av en hermeneutisk bearbetning där jag i tolkningen använder mig av både delarna av intervjun och mitt helhetsintryck. Som huvudmetod för meningsanalys har jag inspirerats av meningskoncentrering, vilket innebär att de meningar som intervjupersonerna uttrycker formuleras mer koncist och långa uttalandes kortas ner. Jag har haft som mål att bevara vardagsspråkliga termer och behålla uttryck och ord så som de framgår i talet, i så kallad talspråksform, för att bevara den personlighet som visar sig genom språket. Men då jag märkte att vissa uttryck kunde försvåra läsningen omvandlades dessa talade uttryck till skriftspråk, till exempel: jag (ja), är (e, ä) och var (va). Jag anser inte att dessa ändringar påverkat informationen eller flytet i samtalen.

Målet har under intervjuerna varit att föräldrarna skall berätta, men för att det skall uppstå ett samtal krävs, som jag skriver ovan, ett samspel där bekräftelse och följdfrågor finns som en naturlig del i berättandet. Detta är från min sida en form av respons för att bekräfta och göra det fortsatta berättandet möjligt. Det är även det som Kvale (1997) beskriver som en första tolkning och möjlighet till direkt bekräftelse.

Pålitligheten

Pålitligheten beskriver kvaliteten på mätinstrumenten som används. Jag anser att metoden med berättelseintervjuer kan ses som relevant, då syfte var att få fördjupad kunskap om föräldrars egna uppfattningar. När det gäller min tolkning och förståelse av svaren påverkas jag givetvis av min förförståelse och egna erfarenheter som pedagog och mamma. Precis som Bengtsson (2005) och Gilje och Grimen (1992) anser jag det omöjligt att bortse från mina tidigare erfarenheter och göra en helt objektiv tolkning. Genom att jag kunde ställa följdfrågor och upprepa det föräldrarna sagt har jag ”spelat bollen mellan oss” för att inte se det jag hör som självklart. Jag har även lyssnat igenom intervjuerna flera gånger för att öppna för nya infallsvinklar. Vid ett av intervjutillfällena var det till en början med en resurspedagog från den nuvarande skolan. Detta skulle kunna påverka resultatet, då hon satt med som en del i vårt samtal. Vid ett tillfälle kommenterade hon det mamman berättade med:

Neej, sa dom det? Gjorde dom så? Så gör vi ju inte här.

Jag reagerade och undrade varför hon hänvisade till sin verksamhet. Men då detta var precis i början av intervjun sa jag inget, utan lät det stanna vid tanken: - Men varför kommenterar hon på det sättet?

Resurspedagogen satt i huvudsak tyst och lyssnade och lämnade oss efter en stund och vi fortsatte själva. Denna resursperson var till en början med som ett stöd för mamman som frågat om resurspedagogen fick delta, då hon kände sig lite osäker till en början. Jag såg det som självklart att hon skulle vara med om det kändes bra för mamman. Att

mamman efter en stund själv skickade iväg henne, tolkar jag som ett tydligt tecken på att hon kände sig trygg tillsammans med mig.

Alla intervjuer spelades in, vilket gjorde att inga anteckningar behövde göras och bli ett störande moment (Troost, 2005).

Stukát (2005) beskriver att validiteten anger huruvida man mäter det man önskar mäta. Han menar att även om pålitligheten är hög eller låg säger det inte om man har mätt rätt saker. Man kan ha en hög pålitlighet genom att man genomfört intervjuerna noggrant, men man kan ha ställt fel frågor eller använt sig av fel metod och därför inte fått svar på det man söker svaret på och mätningens kvalitet blir då låg.

Jag anser mig ha haft ett reflekterande förhållningssätt gentemot min förförståelse och tidigare forskning och jag anser att valet av metod är lämpligt för att få svar på mina frågor. Stukát (2005) menar att de intervjuade ibland kan ge de svar som de tror att intervjuaren vill höra. Då jag använt mig mer av ett berättande har föräldrarna själv kunna välja vad de anser vara relevant erfarenhet och kunskap att delge. Stukát (2005) menar också att de intervjuade inte vill visa sina brister eller svagheter. Jag har inte upplevt att deltagarna sökt eller behövt bekräftelse på sin roll i det de berättar. Jag har känt ett ömsesidigt förtroende under samtliga intervjuer och att de bygger på respekt mellan mig som intervjuare/forskare och dem som intervjuade/deltagare.

Urvalet är av betydelse för mätningens kvalitet och genom att jag valt föräldrar vars barn i dag lämnat verksamheten de berättar om, är de inte i beroendeställning till personalen de berättar om, vilket jag anser vara av stor betydelse. I och med att intervjusamtal inte genomförs i något socialt och kulturellt vakuum kan kön, klass, etnicitet, ålder, utbildning, handikapp och så vidare ha betydelse för hur intervjusituationen tar form (Karlsson, 2006). I vilken utsträckning dessa olika strukturer påverkar intervjusituationen måste avgöras från fall till fall (Langellier, 2001). I en intervjusituation där intervjuaren är svenskfödd och den intervjuade har emigrerat från ett annat land kan språket utgöra en påverkande faktor. Jag anser att intervjusamtalen med två av mammorna, som har annat modersmål, inte begränsades i någon större utsträckning på grund av språkliga hinder, då de talade svenska flytande, på ett fullt begripligt sätt. Däremot kan jag inte garantera att de inte fick tänka extra mycket eller valde bort vissa ord eller benämningar för att svenskan kändes svår? Min upplevelse när jag lyssnar på inspelningen är att jag, särskilt vid en av intervjuerna, ibland fyller i, detta skulle kunna ses som att ojämlik relation mellan mig och den intervjuade, men det kan också ses som ett sätt att försöka förstå och bekräfta det som mamma berättar.

Mina egna erfarenheter som pedagog och förälder ger stöd till att jag undersökt det jag haft för avsikt att undersöka.

Relaterbarheten

Att en av deltagarna bor i en helt annan stad anser jag inte har någon betydelse för studiens resultat eller tillförlitlighet. En studie på fyra personer är en begränsad studie och man kan därför inte dra några generella slutsatser. Stukát (2005) skriver att en studie på fyra deltagare inte ger något generellt resultat och går inte att generalisera och

användas som resultat för en större grupp. Detta har heller inte varit syftet, då fokus legat på individnivå, då den fenomenologiska livsvärldsansatsen vill komma åt individuella och subjektiva uppfattningar (Bengtsson, 2005). Intresset har varit att synliggöra hur varje enskild förälder uppfattar mötet med förskolan, utifrån att vara förälder till ett barn i behov av särskilt stöd.

Resultat

Då detta är en studie inom den fenomenologiska livsvärldsansatsen där livsvärldsberättelser har använts för att svara på studiens syfte redovisas därför en sammanfattning av varje berättelse, där syftet är att lyfta fram den livsvärld de lever i. Sedan följer en resultatredovisning under fyra rubriker; *Upplevelsen av mötet med förskolan*, *Känslor*, *Det önskvärda bemötandet* samt *Sammanfattning*.

Kavle (1997, s. 109) menar att:

Konfidentialitet i forskning betyder att privata data som identifierar undersökningspersonerna inte kommer att redovisas /.../ Att skydda undersökningspersonernas privatliv genom att ändra namn och identifierande drag är ett viktigt inslag vid redovisning av intervjuer.

För att värna om deltagarnas anonymitet har alla namnen på deltagarna fingerats och förskolorna eller kommunerna/stadsdelarna nämns inte vid namn. Vid flera tillfällen under intervjuerna nämns pedagogerna vid namn, även dessa har bytts. Två av deltagarna har annat modersmål, vilket detta är, känns inte relevant för studien och redovisas därför endast som *modersmålet* eller *hemlandet*. Förskolan benämns ibland av föräldrarna som dagis eller skolan och ibland blandas dessa uttryck. Benämningarna som föräldrarna använder i citaten syftar på det som idag heter förskola.

Mamma till Anna

Familjen består av mamma, pappa och Anna, inga syskon. Båda föräldrarna har annat modersmål än svenska, men pratar svenska flytande. Till en början märkte de inte att det var någonting ”annorlunda” med Anna, men reagerade på att hon inte pratade, de tänkte att det berodde på att hon var flerspråklig. Vid tre års ålder började hon prata och pratade då ett ”tredje språk”, det var inte svenska och det var inte modersmålet. Mamman förstod henne eftersom dem var med varandra hela tiden och hon pekade för att förtydliga vad hon menade. Vid treårskontrollen på Barnavårdscentralen (BVC) reagerade man på att hon inte kunde ha ögonkontakt och inte hade det ordförråd som förväntades för åldern. De fick tid hos logoped, men eftersom Anna inte kunde svenska, kunde logopederna inte göra så mycket. Mamman fick två olika alternativ för utredning, antingen på Barnneuropsykiatriska kliniken i Göteborg (Bkn) eller via Vårdcentralen (VC). Väntetiden var densamma, ca ett år. Familjen valde att utredningen skulle göras på Barnneuropsykiatriska. Redan efter tre månader fick Anna komma på utredning. Den tog en månad och visade att hon har autism med svårigheter inom tre områden; språket, ögonkontakt och det sociala:

Jag hade svårt att hantera det. Det var första gången jag fick höra det. Jag kände inte till och visste inte hur jag skulle hantera det. Det var en hel vecka som jag mätte dåligt, jättedåligt.

Mamman hade svårt att hantera beskedet om att dotterns funktionsnedsättning, men accepterade det direkt, men hon berättar att pappan hade svårt att förstå. Mamman ville vara den i familjen som ansvarade för Anna:

Hennes pappa fick följa med till Bnk och sånt. Men jag ville vara den som tog hand om henne.

Anna började förskolan när hon var två år och tre månader gammal. Eftersom det inte fanns någon plats på den kommunala förskolan nära hemmet började hon på en privat förskola. På den privata förskolan gick Anna ett år, utan att personalen märkte något.

Dom sa att hon är bra, hon är nästan bäst. Jag tänkte att det var konstigt, hur kan hon vara det? Hemma är hon bara arg. Om man inte vill göra som hon vill, blir hon irriterad. Men dom sa till mig att allt var bra... Jag tittade en gång. Hon ville ha en sak, fick hon inte den skrek hon. Dom sprang och hämtade den och hon blev tyst. Det är klart att hon blir bäst om dom gör på hennes sätt. Hon fick allt, då var det lugnt. Dom gjorde fel, dom skulle säga till mig så kanske jag kunde gå med henne och kolla och se. Och kanske söka hjälp.

När Anna var tre år och tre månader fick hon plats på den först önskade förskolan och hon flyttades dit. Ungefär vid samma tidpunkt började utredningen på Barnneuropsykiatriska kliniken och Anna fick erbjudande om att byta till en specialgrupp för barn med autism. Efter ett besök bestämde mamman att det inte kändes rätt för dottern. Eftersom hon klarade det bättre i situationer med färre barn fick hon byta till en ”vanlig förskolegrupp” med endast tolv barn. Där började också en resurspedagog som tidigare arbetat i skolan med barn med liknande diagnos. Efter ytterligare ett år flyttade familjen och Anna började då på ytterligare en ny förskola, där var man väl förberedd och Anna klarade övergången bra:

Hon har bytt förskola varje år. Jag var trött på det, men hon klarade det bra. Hon är öppen och lär sig snabbt.

Barnneuropsykiatriska kliniken har varit ett stort stöd för familjen som fått stöd i form av kurator, föräldrakurs och konkreta tips och råd kring dottern. De har även funnits som ett stöd för förskolan, pedagogerna har blivit inbjudna till informationsmöten och alla papper har hela tiden flyttats med vid flytt. När Anna bytt förskola har informationen mellan pedagogerna varit tydlig:

Dom behövde aldrig börja om helt från början.

Trots att Annas första förskola ”inte var bra” är upplevelsen av mötet med förskolan positivt. En daglig kontakt är viktigt och att det finns en respektfull relation både mellan pedagogerna och barnet och mellan pedagogerna och föräldrarna. Det är jobbigt när det inte fungerar, det följer med under dagen och mamman upplever att hon ofta själv kommer med lösningar och har själv varit med i verksamheten för att titta och hitta lösningar:

Alltid var jag tvungen att hitta ett sätt. Vad skulle jag göra? Dom provade men det är många barn som behöver hjälp. Så dom sa att dom inte hade så mycket tid. Så jag kom med.

Det har blivit bättre och bättre för Anna, och en jobbig tid har familjen lämnat bakom sig:

Hon blir bättre och bättre, det går framåt. Nu kan hon prata och hon kan hålla ögonkontakt. Men det finns saker att jobba med. Men en jobbig tid har vi lämnat bakom oss.

Mamman tror att det är av stor betydelse att Anna kom på en utredning och att det gick så snabbt. Hon har träffat flera föräldrar som berättat hur lång tid det tagit att få hjälp och även Annas läkare har sagt att de fick hjälp fort. Det är av stor betydelse vilken förskola barnet är på. När mamman jämför med andra föräldrar som hon träffat i liknade situationer, bland annat på en kurs som hon fick genom Barnneuropsykiatriska kliniken, anser hon att hon måste haft tur:

När jag var på den kursen och jag lyssnar på andra föräldrar. Dom pratade om hur dom haft det på förskolan, så känns det som hon var på den bästa förskolan. Vi har haft tur och träffat underbara människor.

Mamma till Bea

Familjen består av mamma, pappa, Bea och en yngre bror. Mamman har ett annat modersmål, men pappan pratar endast svenska.

Mamman har bott i Sverige i många år och pratar flytande svenska. Hon säger:

Jag har gjort mitt bästa för att lära mig språket. Tycker det är viktigt. Men jag bryter, det vet jag. Men vi pratar bara svenska hemma. Det känns bäst, för jag vill att min man ska förstå vad jag säger till barnen. Vill inte att vi ska ha något hemligt språk, som han inte är del i.

Bea började förskolan när hon var två och ett halvt år. Föräldrarna tycker det är viktigt att barnen får vara hemma så mycket som möjligt med sina föräldrar, både mamman och pappan gick ner i tjänst när det var dags att börja förskolan:

Det känns viktigt att hon har vaken tid med oss. Men det är också viktigt att träffa andra barn när man bli lite större.

Det var aldrig några problem att lämna Bea på förskolan, hon var inte ledsen och föräldrarna kände sin trygga, kände att hon var omtyckt och hade det bra. Men föräldrarna reagerade på att hon hade ett annorlunda språk, de trodde till en början att det berodde på att mamman bryter när hon pratar svenska. Hemma lekte Bea ofta samling med mamma och pappa och sjöng alla sånger. Så när pedagogerna berättade att hon aldrig vill vara med på samlingen blev föräldrarna chockade:

Vi trodde att det var det hon gillade bäst. Hon ville ofta leka samling hemma, hon satte dockor och mjukdjur i en ring och bad oss sitta på våra platser. Bea var alltid fröken och kunde alla barnens namn. Sitt ner Sebastian. Men nu tramsar du Malin.

Pedagogerna berättade att Bea alltid drog sig undan när det var mycket barn. Vilket det nästan alltid var, det var 19 barn och tre vuxna. På samma förskola fanns en resursavdelning, där det var färre barn och fler vuxna, 14 barn, alla över tre år, och fyra utbildade pedagoger. Efter en tid på förskolan fick föräldrarna ett erbjudande om en plats till Bea på den. Föräldrarna som trivdes bra och kände sig nöjda tänkte under några dagar och beslutade sig för att lita på förskolans rekommendation. Förskolan

erbjöd sig att sköta överskolningen, men föräldrarna ville vara med för att lära känna pedagogerna och få en inblick i verksamheten:

Det kändes ju lite ledsamt att hon skulle byta. Men vi kunde båda se att det var en bättre plats för vår dotter.

När Bea var fyra år fick hon en lillebror och föräldrarna hade tänkt att Bea skulle vara hemma tillsammans med mamma och lillebror. Men förskolan avrådde föräldrarna och sa att Bea behöver komma och träffa andra jämnåriga barn och träna sitt språk. I samma veva skulle Beas ansvarspedagog sluta och det gjorde föräldrarna oroliga. Mamman hade ångest. Förskolans chef och all personal stöttade henne och tröstade med att de haft tur som fått anställt en bra pedagog som skulle ta efter. Den nya pedagogen började två veckor innan den gamla slutade så alla information lämnades smidigt över:

Dom hade rätt. Den nya fröken var så bra och go. Och Bea älskade henne från första dagen. Hon var bunden till Madde, men det här var på ett bättre sätt. För Frida såg henne och ville hjälpa henne.

Förskolan hade kontakt med barnhabiliteringen, eftersom det var en så kallad resursavdelning gick där fler barn med behov av särskilt stöd. Varannan vecka hade de särskild handledning och fick stöd. Det var habiliteringen i samråd med förskolan som utökade Beas tid från 15 timmar till 25 timmar i veckan när lillebror kommit. Föräldrarna litade på förskolan och habiliteringens omdöme. Det kom att dröja ända till Bea var fem år som man av en slump nämnde att det fanns en medicinsk förklaring/misstanke på henne. Det var den nya ansvarspedagogen som i ett utvecklingssamtal sa något om autism. Föräldrarna blev ledsna, rädda och besvikna. Men kände att det var skönt att få höra det som alla andra pratade om. Pedagogen la fram det bra och föräldrarna kände ett ännu större förtroende.

Det var svårt när Bea skulle lämna förskolan, där var tryggt och bra och pedagogerna var kompetenta och tyckte om deras dotter. Föräldrarna försökte få ansvarspedagogen att följa med Bea till förskoleklassen. Det var inte klart för någon resurs så det var inte möjligt. Ingen utredning gjordes på Bea under tiden på förskolan. När hon idag går i förskoleklassen har hon fått en resurs och utredningen är igång. Föräldrarna anser inte att de behöver någon diagnos på Bea:

Vi märker tydligt att Bea är annorlunda. Det blev extra tydligt när vi fick en till. Att det kanske alltid varit något annorlunda. Fast jag säger som Frida sa, att det är något alldeles särskilt med henne, hon är speciell. Det spelar ingen roll om de benämner henne som autistisk, för hon är ingen sjukdom eller på ett sätt som alla. Hon är vår Bea med sin egna personlighet. Med rätt pedagoger finns det inget stopp för hur bra det kan gå.

Mamman känner sig nöjd med tiden på förskolan och ger en mycket positiv bild av mötet.

Mamma till Calle

Familjen består av mamma, pappa, Calle och en äldre ”halvbror”. Föräldrarna är idag separerade och Calle har sin fasta plats med sin mamma. Han är hos pappa varannan helg och då är även hans äldre bror där.

Calle började förskolan när han var ett år och fyra månader. Mamman och pappan levde då tillsammans. Båda arbetade heltid vilket ledde till att Calle hade långa dagar på förskolan. Han åt frukost där och hämtades kvart i fem. När föräldrarna hämtade honom var han väldigt trött och somnade nästan direkt när de kom hem:

När vi kom hem var han alltid helt slut. Ingen av oss tänkte så mycket på det då. Vi stressade hem för att få i honom mat, fort. Innan han somnade.

Jag skulle nog kunna säga att jag inte såg min son på ett helt år. Inte på vardagarna i alla fall. Och helgerna var vi ofta iväg, hade planer med vänner och familjen.

Föräldrarna upplevde att det flöt på bra på förskolan. Det var aldrig några problem. När Calle var två och ett halvt år reagerade hans mormor på att han inte hade något språk. Hon sa att han pratar som en bebis. Mamman och pappan pratade om det och pappan sa att han inte kunde minnas att storebror pratade mer i samma ålder. De frågade även på förskolan som inte såg någon oro. Men mormor stod på sig:

Jag blev sur på henne och irriterad. Det kändes som hon klankade ner på mig och mitt barn. Så jag sa att om hon inte slutar så skulle hon inte få träffa honom mer.

När Calle var tre år skilde sig föräldrarna. Det var en jobbig skilsmässa och mamman mådde väldigt dålig och blev sjukskriven under en tid. Dagarna på förskolan kortades då ner för Calle och mamman såg sådant som hon inte tidigare sett:

När jag kom och hämtade honom satt han på soffan. Dom andra barnen lekte. Men han satt på soffan. En pojke kom fram till mig och sa att Calle är dum, så han får sitta och skämmas.

Det var fler och fler händelser som föräldrarna tidigare inte hade en aning om, pedagogerna klagade över att Calle åt slarvigt och att han lätt hamnade i konflikt med de andra barnen. Hemma reagerade mamman på att han var aggressiv och kändes rastlös:

Han var rastlös, stissig liksom, det var som att han var upp i varv och förvirrad samtidigt. Jag kunde riktigt se hur det yrde i huvudet på honom.

Mamman trodde att det var hennes fel, för att hon varit så ledsen i samband med separationen och att det var för jobbigt för honom att se. Tänkte att han saknade sin pappa. Både mamman och pappan försökte prata med Calle, berätta så ärligt som möjligt:

Det var svårt att veta hur mycket han förstod. Det var som om han gick in i sin egen värld. Och språket var inte som det borde, det förstod vi nu.

Mamman och pappan kallade till ett möte på förskolan. Mötet bestod av ansvarspedagogen och förskolans rektor. Föräldrarna var oroliga och undrade hur det fungerade på förskolan. Under de två åren som Calle gått på förskolan var det stor personalomsättning, de hade bytt vuxna varje termin. Ansvarspersonalen hade arbetat där ett år, men varit sjukskriven stora delar. Pedagogerna hade reagerat på Calle och ansåg att allt "förvärrats" i samband med föräldrarnas separation:

Dom sa att vi skulle kontakta BVC, för där fanns psykologer. Dom tyckte det skulle vara bra för honom.

På kontrollen på Barnavårdscentralen konstaterades att Calle hade en språkstörning. Hans språk var inte som det borde för hans ålder. Calle fick träffa en logoped under en tid på Barnavårdscentralen som senare även kom ut till förskolan. På förskolan fortsatte svårigheterna och mamman fick ofta höra hur jobbig Calle var, att han inte kunde uppföra sig. När hon hämtade Calle hände det flera gånger att han låg och sov ensam, på gården eller i något rum. Mamman beslutade att gå ner i arbetstid samt ta hjälp av mormor för att korta ner Calles dagar. Mamman upplever detta som det "bästa beslut hon tagit". När Calle gick sista året på förskolan fick han via Barnavårdscentralen komma på utredning på Barnneurologiska kliniken:

Alla trodde han skulle få en ADHD-diagnos, men han fick ingen klar diagnos med bokstäver. Han har en språkstörning, svårt för de sociala koderna och med aktivitetskontrollen. Han kan bli lika låg som speedad.

Föräldrarna är tacksamma för den utredning som gjorts och känner att de blir bemötta med en större förståelse. Förskolans pedagoger var med på Barnneurologiska kliniken och han fick stöd av en specialpedagog två dagar i veckan:

Det kändes fantastiskt när han fick stöd av specialpedagogen. Allt blev bättre, personalen bemötte mig på ett annat sätt och vi kunde se enorma framsteg. Jag är så tacksam att detta blev klart innan han började skolan.

Mamman berättar övervägande om negativa erfarenheter av tiden på förskolan, men säger ändå att hon är nöjd i efterhand då hon har en samlad bild av tiden.

Mamma till David

Familjen består av mamma, pappa, David samt två äldre bröder. David började förskolan när han var ett och ett halvt år gammal, familjen bodde då en bit utanför stan, "på landet".

Redan när David var ett halvår kände mamman att något var annorlunda:

Jag visste att något var fel, det var något som inte stämde. Han var inte som sina bröder, det var något som var annorlunda. Jag kände det.

Mamman är utbildad förskollärare sedan närmare tjugo år och arbetade inom barnomsorgen vid tiden för inskolningen. Hon var väl insatt i förskolans verksamhet och visste vad hon kunde kräva. Men allt var annorlunda denna gången, mamman "skämdes, skämdes över David". På förskolan reagerade personalen, men mamman kom i försvarsinställning och ägnade en lång tid åt att försvara och förneka det de berättade på förskolan:

Jag ville inte säga att något var fel. Tänkte att om jag inte säger något kanske dom inte ser. Att det försvinner.

Hon gick ner i arbetstid eftersom hon inte kände sig trygg med att lämna David på förskolan:

En gång när jag kom och skulle hämta honom hörde jag att en pedagog skrek åt honom. Han låter, hummar liksom och gnisslar tänder när han är trött. Dom satt och åt mellanmål och hon skrek åt honom att sluta, sa att hon tappade matlusten. Jag trodde mitt hjärta skulle stanna, det blev så tungt.

Hon var helt slut i sin ”tysta kamp” för sonen. Hemma blev det tvärtom, hon svor över sin son och var arg på sin man som inget såg. När David gått på förskolan i två år kallades hon till ett möte på förskolan med pedagogerna och deras chef. Mamman var förberedd på att försvara sin son, men istället bröt hon ihop:

Jag grät, bågaren var full för länge sedan. Jag hade ingen ork, jag var bara så trött, trött, ensam och rädd... jag grät.

Samtalet resulterade i att en remiss gick till barnhabiliteringen för utredning och i samma veva anställdes en resurs till David:

Det kändes skönt när jag visste att där fanns en extra person. En som skulle hjälpa just honom.

Familjen fick vänta åtta månader på att utredningen skulle börja. Det var en lång väntan då det hände mycket på förskolan och i familjen. Man tvingades prata öppet om det och hitta lösningar för förståelse:

Min man var hemma två veckor från jobbet för att se vad jag försökte beskriva. Han fick en smärre chock, eftersom han jobbade så mycket hade han inte sett.

Under väntan på utredning beslutade familjen att flytta in till stan för att minska restiden för pappan. Familjen sålde huset för att flytta till en lägenhet, eftersom huset krävde mycket extra jobb och tid. Det var viktigt att strukturera och eliminera tidskrävande moment:

Vi bestämde oss för att vår familj skulle hålla ihop och att vi tillsammans skulle klara det här.

I samma veva som utredningen började flyttade familjen in till stan och sönerna började skola och förskola i närheten. Utredningen tog sammanlagt tre månader och David fick diagnosen ADHD. Både den nya och gamla personalen fanns med när hans svårigheter och behov skulle presenteras på Barnhabiliteringen. Mamman hade pratat med chefen för den nya förskolan och beskrivit situationen och berättat om den ADHD-diagnos som skulle presenteras. Hon lovade att ordna med en resurs och denna skulle komma med till det angivna mötet. När mamman först fick se resurspedagogen var hon skeptisk och trodde att han skulle få en utbildad vikarie som stöd. Men hennes spontana reaktion var fel. Sara var utbildad förskollärare med flera fördjupningspoäng inom barn i behov av särskilt stöd och då även ADHD. Hon hade bara arbetat ett halvår, men det märktes inte:

Sara fullkomligt sprudlar av energi. Hon tycker om sitt jobb, hon tyckte om min son. Hon har skinn på näsan och står för det hon anser vara bra. Men utan att köra över, hon är varm. Hon är absolut den bästa pedagog jag träffat.

När mamman ser tillbaka på tiden som varit säger hon att den varit jobbig, väldigt tuff.

Nu känns allt lättare, vi är i karusellen och vi får hjälp. Bra hjälp. Visst känner jag mig fortfarande ledsen, vissa dagar gråter jag som en tok. Det är en sorg, en sorg att han inte är som andra. Att han har det svårt. Man undrar ju hur det ska gå i framtiden. Det är det jobbigaste. Men jag försöker att vara i nuet. Det är här vi kan påverka.

Mamman berättar om många negativa erfarenheter från den första tiden på förskolan och beskriver en kamp för sonen. Bytet av förskola ses som bra för sonen och mötet där beskrivs som positivt.

Upplevelsen av mötet med förskolan

Det första mötet med förskolan sker vid inskolningen, samtliga föräldrar anser sig fått en god introduktion till förskolan. De har fått bra med information, känt sig välkomna och haft möjlighet att ställa frågor om de undrat över något. Inskolningen upplevs positivt och ses som en god start till ett fortsatt samarbete:

Inskolningen gick jättebra. Vi fick bra information om verksamheten och vad vi kunde förvänta oss. Dom frågade även vad vi hade för förväntningar och vi blev lyssnade på från början.

Tre av de fyra föräldrarna har på grund av ändrat behov bytt förskola eller avdelning. De upplever bytet som positivt, de har känt sig välkomna och anser att pedagogerna varit väl förberedda för att ta emot deras barn på den nya förskolan. Ett av barnen bytte avdelning inom samma förskola, för att gå i en mindre grupp. Två av barnen bytte förskola på grund av flytt. Föräldrar till barnen berättar att man varit väl förberedd och att man sett föräldrarnas kunskap som viktig, det har funnits en resurspedagog med relevant utbildning och erfarenhet för barnets behov. Resurspedagogen är inte den enda som är med barnet, utan all personal har gemensamt ansvar. Men resurspedagogen har anpassat arbetsmaterial och är insatt i barnets situation:

Jag fick komma på ett samtal innan han började på den nya förskolan... Jag kände att dom tog oss på allvar, att vi var viktiga. Dom ville höra tips från mig och önskemål, jag kände mig viktig.

Vi började den nya förskolan när vi flyttade och hon fick en resurs. Alla jobbar med alla barnen, men det är bra att hon har en extra.

Samtliga fyra föräldrar beskriver att det är av stor betydelse för barnets trivsel och utveckling vilken pedagog de möter. Alla har under tiden på förskolan träffat någon pedagog som de känt sig extra trygg med. Det handlar framförallt om att de upplevt att deras barn är omtyckt och har det bra. Och att de är ärliga mot föräldrarna. En av mammorna uttrycker att det är avgörande att pedagogen trivs med sitt arbete med barnen:

Det är viktigt att personalen trivs med sitt jobb. Att dom tycker om det dom gör. Det märks direkt.

Det började en ny fröken, en ung tjej, hon var så go. Jag kände att hon gillade honom. På morgonen kom hon ut i hallen med ett stort leende och armarna öppna.

Det är skönt att veta att personalen är ärlig, både mot mig och mitt barn och kan visa alla sorters känslor.

Samtliga föräldrar har någon gång varit med om att deras barn blivit utpekad på grund av personalens handlande, även om avsikten inte varit illa:

Jag tyckte att det var lite pinsamt att hon hade en påse med kisskläder varje dag. Det kändes som hon var utpekad när den låg så tydligt uppe. När jag kom in så skyndade jag att stoppa den i min väska. Men den hade ju legat där i flera timmar, så egentligen undrar jag varför jag gjorde så. Tror det var någon reflex jag fick.

Det var som en smärre chock när jag kom och hämtade honom och han satt på skamsoffan. Att han brukade spendera stora delar av sin dag på den.

Dom markerade hela hans fack med röd tejp, runt hela. Och även hans prick på golvet, så det syns ordentligt.

Två av föräldrarna har på inrådan av pedagogerna delgett avdelningens övriga föräldrar och barn om den diagnos barnet fått. De beskriver båda att det var ett tufft beslut att ta och att de fick tid att tänka igenom och möjlighet till dialog med resurspedagogen. De har slutligen gått ut med informationen på ett gemensamt föräldramöte. Föräldrarna beskriver detta som mycket ångestladdat, men känner att de blev mötta med förståelse och ser det som ett bra val. De upplever att pedagogerna har lyssnat på dem och att det skett i samråd. De poängterar att det är av stor betydelse när pedagogerna ser att även föräldrarna har behov, det handlar om att läsa av kroppsspråk och signaler. Att få känna sig välkommen när man kommer för att lämna och hämta och blir lyssnad på.

Den är påsen som alltid låg i facket och, välde. Men jag sa inget. Men när Frida började läste hon av direkt. Jag var lite chockad när ingen påse hängde ner över hatthyllan. Då pekade hon lite fint på en konsumpåse som hängde på kroken. Hon sa att de hänger där istället. Hon såg det jag knappt själv förstätt.

Hon hälsade alltid på mig med mitt namn och frågade hur morgonen hade varit, om allt fungerat och så. Hon brydde sig och var intresserad.

Det är bra att personalen frågar, det är mitt barn och jag vill det bästa, men ibland behöver man tid att tänka.

Samverkan ses som en viktig del och nämns i flera olika former som föräldramöte, utvecklingssamtal, gemensamma fester samt samverkan mellan olika enheter:

Det var gemensamma fester till jul och sommaren. Det var alltid en gårdsfest där föräldrarna hade huvudansvaret.

Logopeden kom ut till förskolan istället. Och så fick personalen arbetsmaterial.

Vi bestämde tillsammans att berätta på föräldramötet.

Förskolans personal fick komma till Bnk för att få information och tips. Där sa dom att dom kunde arbeta med bilder och dom började med det.

Föräldrarna beskriver att förskolan och hemmet många gånger har olika bilder av barnet. Föräldrarna ser det som viktigt att strävan efter en helhetsbild av barnet. På

förskolan är barnet på ett sätt då det vistas i grupp tillsammans med andra med gemensamma regler och rutiner. Hemma erbjuds en annan miljö med andra förutsättningar:

Det kändes som dom inte alls såg min pojke. Dom såg en vilde med problem som ingen orkade ta i. Men det var min fina kille.

Det är viktigt att dom förklarar för mig hur dom jobbar. Så att jag inte ändrar för mycket hemma, att vi har det nästan samma hemma. Det är lättare för henne om vi gör likadant. Vi kanske inte har samma rutiner men försöker att göra nästan likadant.

Vi delgav varandra tips och förklarade hur olika det såg ut hemma och på förskolan. Dom hade verkligen en annan bild än vad vi hade hemma. Men det är ju inte konstigt, allt är ju annorlunda på dagis.

En av föräldrarna upplever att hon inte hade helt klart för sig vilket som var hennes ansvar och vilket som var förskolans. Att pedagogerna gjorde olika till exempel vid påklädningen, vilket ledde till en osäkerhet. Information nämns av samtliga föräldrar som något av det viktigaste i mötet mellan hemmet och förskolan, alla fyra föräldrar anser den dagliga kontakten, där en dialog på fem minuter vid hämtning beskrivs som det ultimata tillfället. En av föräldrarna har god erfarenhet av veckobrev och anser att det är ett behagligt sätt att få information av mer allmän karaktär, det kan man läsa när tillfälle ges till exempel under kvällen:

Dom har alltid fem minuter för mig och jag har alltid kunnat återkomma om det är något jag funderat på.

Det viktigaste för mig är att vi har en dialog... Jag vill inte bara blir informerad, jag vill att dom ser mig som en viktig person för mitt barn.

Samtliga föräldrar säger att man efter en tid blir väl medveten om barnets svårigheter och sådant som inte fungerar och behöver inte höra om misslyckande varje dag, det blir för jobbigt. De uppskattar när pedagogerna gör en avvägning av vad som är viktig information att känna till:

När man har det jobbigt, vilket det är när det är något fel på ditt barn. Då orkar man inte höra allt. Det är bra om dom väljer vad som verkligen är viktigt för mig att känna till.

Visst vill jag veta vad som händer, det är jätteviktigt, men det får inte bli bara jobbigt, inte höra varje dag att han gjort si och så. Det blir för jobbigt...

Föräldrarna berättar även om brister i bemötandet, då de upplever barnen inte är omtäckta eller har kommit på personalen med att ljuga eller att ha ett ogynnsamt förhållningssätt:

Dom sa olika, hon ljög och låssades som ingenting. Jag vet inte än idag vad som hänt, men han hade bytt strumpor. Dom han hade på morgonen låg i en påse.

Om man inte vill göra som hon vill blir hon irriterad. Dom sa till mig att allt var bra. Jag tittade en gång, hon ville ha en sak, fick hon inte den skrek hon. Dom sprang och hämtade den. Det är klart att hon blir bäst om dom gör på hennes sätt.

Det var massa grejer. Hon rymde en gång också. Hon kunde inte säga vad hon gjort. Dom sa att hon inte var borta så länge, en kvart.

En av föräldrarna lever separerad från barnets pappa, hon upplever att pedagogerna behandlar föräldrarna olika beroende på vem som hämtar. Hon berättar att pappan blir servad och omhändertagen på ett sätt som hon aldrig känt. Hon upplever att det är mer accepterat när pappan gör små missar som att glömma frukt till utflykten eller kommer sent.

Känslor

I berättelserna beskrivs mycket känslor, framförallt i samband med utredning och i samband med att det lämnats en diagnos. Tre av fyra barn fick under tiden på förskolan en diagnos. De föräldrarna ger en positiv bild av att det gjordes en utredning, det ledde till extra resurser för förskolorna och föräldrarna möttes av förståelse. Föräldrarna beskriver det som jobbigt, men att de accepterade sitt barns funktionsnedsättning. Alla fyra föräldrar anklagade under perioder sig själv och känner sig skyldiga för barnets svårigheter:

Jag har aldrig känt det som att någon anklagar mig för hennes svårigheter. Men jag har anklagat mig själv, tänkt att jag gjorde något fel när hon var i magen. Eller att jag hade för liten mössa när hon var liten. Såna saker.

Jag hade så dåligt samvete. Idag vet jag att det inte är mitt fel att han har problem, men jag tänker ändå att jag kunde gjort annorlunda.

Känslor av sorg kommer och går i perioder och föräldrarna är alla eniga om att det kommer att vara så hela livet. Det är alltid en sorg att få ett barn som inte är som andra, det är inget man själv valt och det kan göra ont att se "normala" barn, frågan om varför just mitt barn finns hos samtliga föräldrar. Det finns en oro för framtiden och rädsla för utanförskap, en önskan om att vara som andra barn:

Det som gjorde mest ont för mig var att se andra mammor som var med sina barn, fyra, fem år. Pratade med sina barn. Jag kunde inte prata med henne. Det var jobbigt när jag såg andra.

Tänk om han förblir ensam. Jag tittar ibland på andra vanliga barn som leker tillsammans och undrar, varför, varför just min.

Hon klarade inte att sitta med de andra barnen. Dom brukade sitta tillsammans vid maten, kommer inte ihåg hur många dom var. Men hon klarade inte det. Hon ville inte sitta med dom andra barnen, hon skrek och såna grejer. Resurspersonen sa att hon märker att hon inte klarar att sitta med så många barn. Att hon äter i ett annat rum med två barn. Det var svårt för mig när jag kommer och hämtar henne och hon sitter i andra rummet.

Den fjärde föräldern som inte genomgått någon utredning på sitt barn ser ingen vinning i att få en medicinsk förklaring på dotter. Att accepteras för den man är, oavsett om man är pojke, flicka, svart, vit eller "annorlunda":

Vi har alltid känt oss som en i gänget trots att Bea är speciell. Tror det är personalens öppenhet och ödmjukhet som speglar av sig, på barnen och även på

föräldrarna. Chefen var väldigt bra också. Värnade mycket om den lilla avdelningen. Där gick ju fler som hade det svårt på olika sätt.

Samtliga föräldrar berättar att känslor och tankar som uppstår följer med och påverkar under dagen, det är då av stor betydelse att få prata om det som skett. Att ha möjlighet att ringa och prata med personalen om det är funderingar man har. En av mammorna berättar att hon kan gå och fundera flera dagar och även veckor när det uppstår situationer på förskolan. Tankarna kring dessa försvinner inte förrän det uppstått en lösning, då handlar det ofta om att mamman själv kommit med förslag som till slut lett till en förbättring. Tre av föräldrarna berättar att dem varit tvungna att ändra i familjesituationen genom att gå ner i arbetstid, flytta, ta hjälp av morföräldrar eller som en av familjen berättar om ökad vistelsetid på förskolan, trots att man gärna vill att barnet ska ha mycket tid i hemmet:

Man funderar ju rätt mycket under dagen. Ibland var jag tvungen att ringa på lunchen och fråga om något kändes jobbigt på morgonen.

Situationen blev till slut ohållbar. För alla, inte minst för våra andra killar. Vi var tvungna att hitta en långsiktig och hållbar förändring.

Hela veckan mådde jag dåligt. När jag lämnade henne på morgonen tänkte jag, vad ska hända idag? Vad ska jag få höra idag? Det är det som är det svåraste.

Det önskvärda bemötandet

De positiva upplevelserna som föräldrarna har av mötet med förskolan, vilka beskrivs tidigare under rubriken *Upplevelsen av mötet med förskolan* kan även de ses som önskvärda bitar i mötet med förskolan.

Föräldrarna beskriver många känslor kring att ha ett ”annorlunda barn”, de beskrivs av samtliga föräldrar som en sorg, där det inte blev som man önskade. Dessa känslor kommer i perioder och föräldrarna önskar att personalen har kunskap om och vågar prata mer öppet om dem. Davids mamma har två äldre pojkar och berättar att det innebär extra slit när ett barn är annorlunda:

Det är svårt att förstå hur jobbigt det är. Hur mycket extra energi som går åt till allt. Bara att åka och handla kan vara som ett helt träningspass. Att allmänheten skall förstå kan man kanske inte räkna med. Men att pedagoger som arbetar inom förskola och skolan ska ha kunskap och förståelse, det ska egentligen vara självklart.

Att föräldrarna respekteras och ses som viktiga och vill sitt barns bästa poängteras av samtliga föräldrar:

Jag älskar honom så mycket, det måste dom förstå. Ibland hamnar jag i försvar och det är ju för att han är min, min lilla älskling och jag vill hans bästa. Det måste bemötas med respekt.

I det önskvärda bemötandet nämns även genomgående att barnet sätts i centrum, att pedagogerna kan läsa av barnets behov, är omtyckt och känner sig välkommet och respekterat:

Det fanns en plats för henne, hon var välkommen, väntad och dom ville ha henne där. Sânt värmer i mammahjärtat.

Jag måste känna att han har det bra. Att han är omtyckt.

Hon kunde läsa av situationen, jag var ju inte där, så jag visste inte. Men hon såg vad som var bäst.

Att han är omtyckt och har det bra, att dom ser och förstår honom.

Sammanfattning

Föräldrarna berättar om många positiva upplevelser i mötet med förskolan, men det finns brister i bemötandet från pedagogerna. Samtliga föräldrar säger att de är nöjda med tiden på förskolan. Trots att en förälder beskriver övervägande negativa erfarenheter är hon ändå nöjd med utgången och resultatet. I två av berättelserna finns en hel del negativa upplevelser som föräldrarna har åtgärdat själva antingen genom att man bytt förskola eller att det skett någon form av förändring. En förälder ger en huvudsakligen positiv berättelse, hon tycker att de mötts av en förskola som präglas av ödmjukhet och förståelse. Det är mycket känslor i en familj där ett barn är i behov av särskilt stöd, känslor som följer med och påverkar föräldrarna under dagen. En av föräldrarna berättar att hon mådde väldigt dåligt i perioder, då det inte fungerade på förskolan, under dagarna funderade hon på vad pedagogerna skulle berätta när hon hämtade sitt barn. Många gånger tog hon själv tag i lösningar och upplever att pedagogerna lyssnade på henne och tog hennes förslag på allvar.

Samtliga föräldrar beskriver en jobbig tid för familjen, framförallt innan och i samband med att svårigheterna uppmärksammades, men att det blir bättre och bättre. Det är en sorg att det inte blev som man tänkt sig och det finns en oro för framtiden. Även känslor som skam och en rädsla för att barnet skall bli utpekad och lämnat utanför kommer och går i perioder. I det önskvärda bemötandet har pedagoger inom förskolan kunskap om dessa känslor som finns i familjens vardag och har förståelse för att det finns perioder som är extra jobbiga. Att barnet ses som en person, sätts i centrum och är omtyckt är viktigt, likaså att föräldrarna blir mötta med respekt och ses som viktiga. Daglig informationen och en fungerande samverkan mellan hemmet och förskolan och även andra instanser beskrivs som betydelsefulla och ökar möjligheterna till bra stöd, vilket i sin tur ger en trygg och utvecklande vistelse på förskolan.

Diskussion

Nedan presenteras mina reflektioner kring valet av metod, sedan följer resultatdiskussion uppdelat i fem rubriker, en avslutande diskussion, kunskap som studien kan bidra med och kapitlet avslutas med förslag på nya undersökningsområden.

Metodreflektion

Valet av forskningsansats är ofta avgörande för studiens resultat (Ahlberg, 2009). Styrkan i den ansats jag valt är att de studerades röster blir hörda, och en djupare bild kan presenteras av hur föräldrarna upplever mötet och vad de anser viktigt i mötet med förskolan. Genom att få tillgång till upplevelsen och skriva fram hur de erfar kan jag bidra till en ökad förståelse och ”vidga horisonterna” (Berndtson, 2009) hos personal och andra som möter barn i behov av särskilt stöd och deras föräldrar.

En livsvärldsansats innebär att forskaren tolkar de deltagandes livsvärldar, som i sin tur gör detta genom sin livsvärld. Forskarens förförståelse kan bli en belastning som leder till slutsatser som inte har tillräcklig grund i empirin (Carlsson, 2009). Min förförståelse utgörs dels av att praktiska kunskaper, genom flera års arbete som förskollärare och dels av teoretiska kunskaper genom utbildningar på Lärarhögskolan i Stockholm och Göteborgs Universitet. Mina erfarenheter som mamma till två egna barn, varav en går i förskolan utgör också en del i förförståelsen. I min närhet har jag både vänner och kollegor som har barn i behov av särskilt stöd. Jag har medvetet valt att inte ha med dessa i studien då de är en del av min egna levda livsvärld och jag tror att det skulle vara svårare för mig att lyssna utan att vara ”partisk”. Tidsaspekten för studien har varit påverkande, främst då genom att jag kände mig lite stressad att få tag i deltagare, detta kan ha påverkat mitt urval. Trots att deltagarna var få, endast fyra stycken, var det svårt att få tag i föräldrar. Jag hamnade i en sorts beroendeställning, då jag behövde ”lots hjälp” för att få tag i föräldrar. Troligen hade det varit lättare att ta föräldrar som jag redan känner till, för att då kunna gå direkt till dem utan mellanhänder. Men hade jag gjort ett sådant urval, är jag inte säker på att man vill berätta allt, då föräldrarna skulle vara beroende av min uppfattning av dem. Min känsla har varit att föräldrarna känt sig trygga med mig och därför vågat öppna sina livsvärldar. Jag har ett uppriktigt intresse i det jag har studerat vilket jag signalerat. En av de deltagande föräldrarna uttryckte det så här:

I Sverige är det annorlunda. Man är så öppen och förstående, precis som du. Tänk att du bara vill lyssna och få ny kunskap, till dig själv och andra. Sverige är ett bra land och det finns mycket hjälp.

Mina deltagare har funnit ämnet intressant och sett det värdefullt att få delge sin erfarenhet. Alla intervjuer med föräldrarna har avslutats med att jag fått deras telefonnummer och e-postadresser, ifall jag ville återkomma, samt för att höra av mig när uppsatsen är klar.

En nackdel kan vara att jag ibland levt mig in i deras livsvärldar så de nästan påverkat min egen. Jag har fyllts av en ledsamhet när föräldrarna beskriver sin sorg över att få ett *annorlunda* barn samtidigt har jag också kunna identifiera en känsla av lättnad över att jag inte behövt genomgå det som dessa föräldrar gjort genom att de har ett barn i behov

av särskilt stöd. Jag har tänkt på min son som snart är sex år och hur jag reagerat kring honom och nästan känt mig fånig som reagerat på ”småsaker”. Vid några tillfällen har min förförståelse som förskollärare dykt upp, genom att jag tänkt:

- Jasså, det var vad dom sa till dig. Den har jag också kört. Man blir duktig på att linda in och prata runt.

Jag har dock ”kommit på mig själv” och har frågat mig om det har någon betydelse för studien. Det är inte pedagogers ”inlindande” jag studerar och inte heller pedagogers vilja att framstå bättre. Jag har alltså uppmärksammat den reaktion min förförståelse lett till och kunnat ”hantera den”. Min erfarenhet som förskollärare och mamma kan ha färgat resultatet, trots att jag försökt att hålla mig neutral och bara lyssna på det som sägs. Som jag skriver ovan har jag kunnat identifiera vissa känslor och tankar hos mig själv och tror dock inte det påverkat studiens resultat, men troligen min egen livsvärld. Att jag kunde spela in intervjuerna har varit en stor fördel, genom att jag kunnat lyssna om flera gånger och på så sätt medvetet lyssnat med ”flera öron” för att växla mellan helhetsintryck och delar.

Gällande platsen för intervjuerna så var min första spontana tanke att jag ville träffa informanterna i deras hem, då det är deras hemmaplan och där de känner sig trygga. Men när den första intervjun var bokad i skolans lokaler och det gick så bra så glömde jag mer eller mindre bort att erbjuda det som ett alternativ. Med facit i hand tror jag att det kan ha varit bättre, så som det blev, att vi var på neutral mark. Då detta är en begränsad studie finns det ingen större anledning för dem att lämna ut mer än vad studiens syfte kräver.

Då mitt mål varit att förstå mina informanter har det känts helt naturligt att ”kolla av” och detta har jag gjort genom att återkomma till dem innan jag slutligen låtit uppsatsen gå i tryck. Detta ökar trovärdigheten i mitt resultat. Jag har under alla steg i processen hållit mig uppmärksam på etiska aspekter, så som att värna om det deltagandes anonymitet.

Utmaningen i att använda en livsvärldsansats i forskning anser jag likt Berndtsson (2009) ligger i att förstå och i text gestalta och synliggöra. Dess styrka ligger i det öppna förhållningssättet och levda erfarenheter blir en viktig pusselbit i förståelsen och utformningen av mötet av föräldrar i förskolan och skolan.

Föräldrarna vill känna att barnet är sett och omtyckt

Redan 25 år tillbaka i tiden tog Riksdagen ett beslut om alla barns rätt till förskoleplats (Socialstyrelsen, 1991). I skollagen och läroplanen går att läsa att verksamheten skall utgå från varje barns behov och att alla som arbetar inom förskolan skall samarbeta för att barnen skall utvecklas efter sina egna förutsättningar och uppleva sig vara en tillgång i gruppen, att få föräldrarnas förtroende är viktigt (Utbildningsdepartementet 1985; Skolverket 2006). Samtliga föräldrar i studien poängterar att det är av stor betydelse att deras barn är omtyckt och att det blir sett för den personen det är. De känner en rädsla för utanförskap och det finns alltid en oro för framtiden. Tre av barnen fick under tiden på förskolan en diagnos efter att ha genomgått en utredning på Barnneuropsykiatriska kliniken. Föräldrarna beskriver det som en lättnad och ser

diagnosen som en hjälp för att få stöd. Samtidigt anser föräldrarna att det är viktigt att inte allt fokus läggs på en diagnos. Att barnet inte har en sjukdom eller är en diagnos, att det finns en egen person i varje barn, en person med sina unika erfarenheter, kvaliteter och behov. Studiens resultat stämmer väl överens med Brodin och Lindstrand (2004), om att det är viktigt att komma ihåg att ett barn, även om det är i behov av särskilt stöd, i första hand är ett barn, ett barn med ett barns behov, önskingar och möjligheter. Beroende på svårigheter och beroende på hur de framträder bör det finnas ett ökat anpassat stöd efter det. Författarna menar att det är viktigt att acceptera de svårigheter som finns för att kunna stötta i de situationer som barnet behöver stöd. Man måste också se de möjligheter barnet har och låta dem komma fram. Barnet bör behandlas som alla de andra barnen i de situationer där det går och då med samma förväntningar och krav. En av föräldrarna, Beas mamma, har inte sett något behov eller någon vinning av att göra någon utredning för att få en diagnos på de svårigheter som barnet har:

...Det spelar ingen roll om dom benämner henne som autistisk, för hon är ingen sjukdom eller på något annat sätt som alla. Hon är vår Bea med sin personlighet...

Danielsson och Liljeroth (1996) skriver att det handlar om vilken människosyn vi har. Att det finns en fara i att kategorisera människor i form av diagnoser. Även Brodin och Lindstrand (2004) menar att det finns en risk för att diagnosen blir en beskrivning på barnet vilket leder till att vi begränsas och inte ser det unika hos varje individ.

Pedagogens betydelse

Andersson (2004) skriver att föräldrarna anser att det är av stor betydelse vilken skola och vilka lärare barnen får. Det är avgörande för vilken utveckling barnet får och för hur mötet med verksamheten blir. Detta stämmer med mina resultat där samtliga föräldrar håller med i den frågan:

Det är verkligen ett lotteri det här med förskola och vilken personal man får. Vi hade tur och det har gått bra.

Alla beskriver en känsla av lättnad och glädje när de mötts av förstående pedagoger och tre av mammorna berättar att de känt stort förtroende för pedagogerna och litat på deras kunskaper kring barnet. En av mammorna beskriver en avdelning med stor personalomsättning, vilket haft en negativ påverkan i relationen till barnet samt relationen till hemmet. Det har även där varit av stor betydelse för hur olika pedagoger är i sin yrkesroll. Det här beskriver Holm (1995) som att empati är av stor betydelse för hur relationen och mötet blir. Det handlar i grund och botten om att förstå och kunna läsa av den andra personens ställe, det handlar inte bara om att lyssna utan att även läsa av signaler och kroppsspråk (Eide & Eide, 2008; Holm, 1995; Kinge, 2000). Det här beskrev en av föräldrarna om den lättnad det innebar när den nyanställde pedagogen läste av hennes reaktion kring en påse med kissade kläder som kändes utpekande:

...jag ville nästan gråta, jag fick fram ett litet tack. Inte för att jag var ledsen, men för att hon såg det jag knappt själv förstätt...

Flising, Fredriksson och Lund (1996) skriver att föräldrarna är experter på sina barn eftersom de varit med sina barn sedan födseln. När barnet börjar förskolan skall rollen

som fostrare delas och det är av stor vikt att föräldrar och pedagoger hittar former för att samverka. Studien visar att föräldrarna upplever frustration och ledsamhet när de känt att pedagogerna inte har samma uppfattning kring barnet eller saknar kompetens som leder till att barnet inte får det stöd de behöver. Föräldrarna upplever sig orespekterade och det saknas ömsesidigt förtroende. Enligt läroplanen för förskolan skall alla som arbetar inom förskolan känna ansvar för att det utvecklas en tillitsfull relation till barnets familj. För att detta ska vara möjligt menar Andersson (2004) att föräldrarna måste känna sig respekterade, bekräftade och lyssnade på. Studien visar att där man uppfyller dessa tre kriterier känner föräldrarna förtroende för pedagogerna och litar på deras beslut kring barnet då de själva inte är där och kan se, de utgår från att pedagogen vill barnets bästa.

Det positiva mötet

För att ett möte skall blir positivt krävs respekt, bekräftelse och känsla av att bli lyssnad på, det som sker mellan människor är av stor betydelse (Andersson 1999, 2004; Mead, 1995). Studien gjord i förskolan visar att samtliga föräldrar upplever inskolningen till förskolan som positiv. De har fått bra information och känt sig viktiga. Anderssons (2004) studie, som är gjord i skolan, visar att hälften av de åtta föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd beskriver att det gick dåligt redan från starten, bland annat för att ingen av pedagogerna brydde sig om barnet och dess behov. Det finns faktorer som underlättar kontakten till föräldrarna på förskolan och möjligheten till information, dels är barnen så små och de stannar ofta flera år med samma pedagoger, men kanske främst genom den dagliga kontakt som förskolan erbjuder genom lämning och hämtning varje dag.

Samtliga föräldrar beskriver det som negativt när de inte känner sig respekterade och berättar att nya dörrar öppnas för samverkan när de känner sig bekräftade och viktiga. Jag anser likt Andersson (2004) att man som pedagog bör ha som utgångspunkt att föräldrar vill sitt barns bästa och att de gör så gott de kan. Naturligtvis måste alla som arbetar inom förskola och skola vara uppmärksamma på undantagen och det är då varje pedagogs plikt att snarast anmäla till socialtjänsten om man misstänker att barn far illa och anser att föräldrarna är olämpliga att ta sitt huvudansvar som fostrare.

Relationen mellan pedagog och förälder är aldrig jämlik då man som professionell har ett bestämt uppdrag (Jenner, 2004). Ett sätt att respektera föräldrarna är att räkna med dem istället för att räkna bort. En av föräldrarna poängterar hur viktigt det är att det är klart uttalat vad som är förskolans ansvar och vad som är föräldrarnas. Det visade sig att tamburen kan vara en sådan plats där föräldrarna blir osäkra och inte riktigt vet vad som förväntas, en av föräldrarna berättar att hon kände sig osäker när hon skulle klä på sonen, då det ibland var pedagogen som gjorde det och ibland förväntades hon göra det. Det här liknar det Gren (2003) menar med att ett möte med en pedagog som inte gett klara direktiv understödjer föräldrarnas upplevelse av underläge. Det är alltid pedagogen som har det yttersta ansvaret för samverkan och det är viktigt att känna till att föräldrar kan känna sig i underläge. Tre av de mammor som medverkat i studien lever tillsammans med barnets pappa, som en familj. Den fjärde separerade med barnets pappa under tiden på förskolan. Hon beskriver upplevelsen av att förskolan behandlar henne och pappan olika. Hon säger att det ”daltas” med pappan och funderar på om det är för att han hämtar så sällan eller för att han är man. Hon säger att i det positiva mötet

är det av stor vikt att de möts på lika villkor, oavsett kön eller roll i barnets liv: ”Dom måste se oss som föräldrar!”

Information

Information om vad som händer i barnets liv är viktig kunskap för förskolan. Det är pedagogerna som ansvarar att redan vid inskolningen ta reda på information som är av betydelse för tillvaron på förskolan (Gren, 2003). Genom det dagliga mötet finns möjlighet att fortlöpande informera både från hemmet och från förskolan. Resultatet visar att den dagliga kontakten ses som det absolut viktigaste, att få höra om dagen. Fem minuters dialog vid hämtning ses som den ultimata informationskällan samt möjligheten att alltid kunna återkomma. Information av mer allmän karaktär kan ges på flera sätt och en av föräldrarna ser ett stort värde i de veckobrev som avdelningen skickar ut. Det ger möjlighet att läsa informationen när tillfälle ges, till exempel hemma på kvällen då barnen lagt sig.

Studien visar att föräldrarna behöver omfattande information kring sina barn. Detta kan även ses i Anderssons (2004) studie där resultat visar att föräldrar till barn i behov av särskilt stöd behöver mer information än de föräldrar vars barn inte är i behov av särskilt stöd. Som jag skriver ovan ses hämtningen som en naturlig plats för en daglig rapportering. Föräldrarna poängterar att de inte orkar höra negativa saker varje dag, de menar att de ofta är väl införstådda i barnets brister och det blir för jobbigt att höra det varje dag. Detta kan leda till den nedbrytning som Danielsson och Liljeroth (1996) menar att upprepade och varaktiga möten med obehagliga känslor kan skapa.

Jag kan se en fara i att tamburen/hallen blir den största källan till byte av information, då jag anser att det är en plats där det ofta finns fler personer och barn. Det händer lätt att det blir prat över barnets huvud och informationen kan vara känslig. Ingen av föräldrarna nämner detta som något problem och jag förutsätter i och med detta att det är information av mer ”daglig” karaktär som att berätta vad man gjort under dagen. Telefonen eller ett enskilt samtal kan vara det mest naturliga när det gäller känslig eller beskrivande information.

Två av mammorna berättar att förskolan föreslagit att de skall gå ut och berätta för övriga föräldrar och barn om barnets diagnos/svårigheter. I ett första skede har detta känts för jobbigt, men efter en tids funderande och dialog med pedagogerna har man beslutat att delge gruppens föräldrar på föräldramötet och känt att man möts av förståelse. Personligen har jag alltid trott att det är en fördel om man kan vara så stark och dela med sig till andra, att det precis som föräldrarna säger, skapar en ödmjukhet och förståelse. När jag lyssnar till Beas mammas berättelse är det svårt att förstå att det skulle vara nödvändigt. Hon pekar på den positiva människosyn som även beskrivs av Danielsson och Liljeroth (1996) där man ser det unika hos varje individ. Det gör mig glad att höra hur pedagogerna förmedlar en öppenhet och ödmjukhet som visar sig på hela förskolan. Mamman poängterar att det var en bra chef på förskolan. Det visar att en stark ledning ger en bra verksamhet. Dewey (1997) menar att för att skapa ett samhälle eller en grupp krävs kommunikation och gemensamma mål. Antonovsky (2005) menar att en sund utveckling hör samman med känslan av sammanhang.

Känsla av sammanhang

Genom att ta till vara på flera delar och ha en förståelse för hela barnets och familjens livssituation hjälper det att få en bild av den värld barnen lever i. Jag tror att det kan ha en avgörande betydelse om man som pedagog strävar efter att se människan i sin helhet, att allt som sker kring människan påverkar, att tillvaron förhåller sig till världen (Bengtsson, 2005). Studien visar att hela familjen påverkas av relationen mellan förskolan och hemmet. Samtliga föräldrar har på olika sätt ändrat i familjens situation/planer för den situation som uppstått, detta genom att gå ner i arbetstid, ta hjälp av morföräldrar eller som i ett fall, utökat vistelsetiden på förskolan, trots att planen var att dotterns skulle vara hemma. En av mammorna berättar att hon fått ett stort stöd utanför förskolan och hemmet, på Barnneuropsykiatriska kliniken, där hon träffat kurator och fått en kurs om sitt barns funktionsnedsättning. Något hon önskar att alla föräldrar kunde få. Flera av föräldrarna beskriver ett samarbete med andra enheter så som Barnvårdscentralen. De olika institutionerna har olika kompetenser kring barn och en samverkan med familjen i centrum, anser jag, kan bidra till en vidare bild och bredare kunskap kring barnet.

Avslutande diskussion

Min erfarenhet som förskollärare säger att rektorerna ofta kräver dokumenterade utredningar och gärna en diagnos för att extra stöd skall kunna ges. Jag har själv gett rådet till föräldrar att söka hjälp via Barnvårdscentralen för att komma på en utredning kring barnets svårigheter. Mitt syfte har aldrig varit att peka ut barnet eller skapa oro hos föräldrar, vilket jag inte tror att någon pedagog har som avsikt, utan det har varit ett sätt att få det extra stöd som situationen kräver. Men ser vi till våra styrdokument står där ingenstans att det skall finnas en medicinsk diagnos.

Under min utbildning till specialpedagog har min övertygelse stärkts om att förskolan har ett stort behov av specialpedagogiska kompetenser, kanske i första hand som stöd och handledning. För att utveckla förståelsen och samverkan med barnens föräldrar kan en studie med denna ansats bidra till viktig kunskap där man söker faktorer i barnets hela miljön, som kan underlätta och stimulera utvecklingen (von Wright, 2000).

I studien har *horisontbegreppet* använts på flera plan. Jag har som forskare fått möjligheten att vidgat min horisont med hjälp av den kunskap jag fått i mötet med föräldrarnas livsvärld. De föräldrar jag intervjuat har sina förställningar och sin förståelse av mötet med förskolan. Genom att de får dela sin historia och i text ta del av sin egen historia och andras berättelser av samma fenomen, mötet mellan livsvärldar, kan förståelsen öka och horisonter vidgas. I studien skapas inga möten mellan de olika föräldrarna som deltar eller föräldrarna och förskolan, utan det blir som läsare av uppsatsen som möjligheten ges och då även för andra personer, som till exempel chefer och rektorer inom förskolan och skolan.

Jag anser mig ha besvarat mina frågeställningar men jag vill vara försiktig med att beskriva resultatet som några absoluta sanningar. Som jag nämnt tidigare presenteras här inte några generella resultat för hur det ser ut. Jag anser att det finns många olika faktorer som avgör och spelar in i hur mötet blir. Hur föräldrarna upplever mötet är individuellt och denna studie visar på hur det *kan* se ut. När det gäller samverkan

mellan hem och förskola skiljer det sig åt hur mycket man som förälder vill och orkar bidra till i samarbetet. Det viktiga är att pedagogen tar ansvar för samverkan. Intressant att nämna är om föräldrarnas upplevelser stämmer överens med det önskvärda bemötandet? Där anser jag att studiens resultat visar att det finns mycket kvar för förskolorna att arbeta på, men att det i huvudsak har förmedlats en positiv bild.

Kunskap som studien kan bidra med

Den forskning som finns tidigare berör främst föräldrars erfarenheter när barnen går i skolan. Litteratur som berör förskolans och föräldrars samverkan är alla överens om att det finns större möjligheter till ett naturligt samarbete på förskolan. Bland annat i och med att föräldrarna lämnar och hämtar sitt barn på förskolan varje dag. Mina resultat visar att det ses som den viktigaste formen för samverkan runt barnet. Den här studien bidrar med kunskaper kring hur viktigt det är att ta till vara på det dagliga mötet förskolan erbjuder, som innebär en ovärderlig kontinuitet för föräldrarna. En annan kunskap är vikten av den kris som familjer med barn i behov av särskilt stöd går igenom. Att ha i åtanke att föräldrarna gör så gott de kan och är värdefulla i arbetet med att utveckla samverkan mellan förskolan och hemmet.

Nya undersökningsområden

Det har under studiens gång väckts flera frågor kring nya undersökningsområden. Bland annat om barn och deras familjer, som anses vara i behov av särskilt stöd, bemöts olika beroende på vilka svårigheter som finns? Finns större förståelse och acceptans för barn som har fått en diagnos? Är bemötandet/förhållningssättet beroende av vilken utbildningsnivå och kulturell bakgrund föräldrarna har? Skiljer sig lärarnas/pedagogernas syn på vilka barn som är i behov av särskilt stöd beroende på hur upptagningsområdet ser ut? Jag ser det som en väldigt intressant fråga hur resultaten i studien visat sig om det hade varit papporna till barnen som medverkat i studien? Skulle berättelserna och därmed resultaten se annorlunda ut? Med den frågan som utgångspunkt skulle det vara intressant att göra en studie med både mammor och pappor och göra en jämförelse av deras upplevelser.

Referenslista

Ahlberg, A. (red.) (2009). *Specialpedagogisk forskning. En mångfasetterad utmaning*. Lund: Studentlitteratur.

Anderson, I. (1999). *Samverkan för barn som behöver. En handbok för lärare*. Stockholm: HLS förlag.

Andersson, I. (2004). *Lyssna på föräldrarna om mötet mellan hem och skola*. Stockholm: HLS förlag.

Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.

Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Andra upplagan. Stockholm: Natur och kultur.

Barbosa da Siliva, A. & Wahlberg, V. (1994). Vetenskapsteoretisk grund för kvalitativ metod. I.B. Starrin & P.G. Svensson (red.), *Kvantitativ metod och vetenskapsteori* (s. 41-90). Lund: Studentlitteratur.

Bengtsson, J. (1988). *Sammanflätningar. Fenomenologi från Husserl till Merleau-Ponty*. Göteborg: Daidalos.

Bengtsson, J. (1991). *Den fenomenologiska rörelsen i Sverige. Mottagande och inflytande 1900-1968*. Göteborg: Daidalos.

Bengtsson, J. (1998). *Fenomenologiska utflykter. Människan och vetenskapen ur ett livsvärldsperspektiv*. Göteborg: Daidalos.

Bengtsson, J. (red.) (2005). *Med livsvärlden som grund. Bidrag till utvecklandet av en livsvärldsfenomenologisk ansats i pedagogisk forskning*. 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Berndtsson, I. (2009). Att lära med nedsatt kroppsfunktion. I Ahlberg, A. (Red) *Specialpedagogisk forskning, En mångfasetterad utmaning*. (s.251-274). Lund: Studentlitteratur.

Berndtsson, I. (2001): *Förskjutna horisonter: livsförändring och lärande i samband med synnedsättning eller blindhet*. Göteborg : Acta Universitatis Gothoburgensis

Brodin, J. & Lindstrand, P. (2004). *Perspektiv på en skola för alla*. Lund: Studentlitteratur.

Carlsson, N. (2009). Läs- och skrivsvårigheter i det livslånga lärandet. I Ahlberg, A. (Red) *Specialpedagogisk forskning, En mångfasetterad utmaning*. (s.231-250). Lund: Studentlitteratur.

Danielsson, L. & Liljeroth, I. (1996). *Vägval och växande. Förhållningssätt, kunskap och specialpedagogik för yrkesverksamma hjälpare*. Stockholm: Liber.

- Dewey, J. (1997). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos.
- Eide, T. & Eide, H (2008). *Kommunikation i praktiken - relationer, samspel och etik inom socialt arbete, vård och omsorg*. Malmö: Liber.
- Elvenger, S. & Franzén, M. (2008). *Det löser sig inte av sig själv. En studie om pedagogers syn på villkor för samverkan och kunskapsutbyte*. C-uppsats. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Flising, L., Fredriksson G. & Lund, K. (1996). *Föräldrakontakt. En bok om att skapa, behålla och utveckla ett gott föräldrasamarbete*. Stockholm: Informationsförlaget.
- Fredriksson G. (1991). *Föräldrasamarbete i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Gadamer, H-G. (1997) *Sanning och metod i urval*. (Övers. A. Melberg). Göteborg: Daidalos.
- Gilje, N. & Grimen, H. (1992). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.
- Gren, J. (2003). *Etik i pedagogens vardagsarbete*. Andra upplagan. Stockholm: Liber.
- Hansen, M. (1999). *Yrkeskulturer i möte: läraren, fritidspedagogen och samverkan*. Göteborg: Göteborgs Universitet. Acta Universitatis Gothoburgensis. Akedemisk avhandling.
- Heiddiger, M. (1993). *Varat och tiden. Del 1-2*. (Övers. R. Martz). Göteborg: Daidalos.
- Holm, U. (1995). *"Det räcker inte att vara snäll" Förhållningssätt, empati och psykologiska strategier hos läkare och andra professionella hjälpare*. Falkenberg: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Ivarsson, P-M. (2003) *Barns gemenskap i förskolan*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Jenner, H. (2001). *Det pedagogiska mötet – som erfarenhet och kunskapskälla*. I: Installation Växjö universitet 2001. Acta Wexionensia, nr 14/2001.
- Jenner, H. (2004). *Motivation och motivationsarbete i skola och behandlig*. Forskning i fokus, nr. 19. Myndigheten för forskning. Stockholm: Liber
- Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2006). *Lek och läroplan. Möten mellan barn och lärare i förskola och skola*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Karlsson, M. (2006). Livsberättelser som socialt situerade och strukturerade handlingar – intervjuaren som medberättare. I H Pérez Prieto (Red), *Erfarenhet, berättelse och identitet: Livsbättelsestudier* (s. 71-88). Karlstad: Karlstad University Studies.

- Kinge, E. (2000). *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kärrby, G. & Flising, L. (1983). *Föräldrarna och skolan*. Stockholm: Liber.
- Langellier, K. M. (2001). "You're marked:" Breast cancer, tattoo, and the narrative performance of identity. I J. Brockmeier & D. Carbaugh (Red.), *Narrative and identity: Studies in autobiography, Self and Culture* (s. 145-184). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Mead, G.H. (1995). *Medvetandet, jaget och samhället från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos.
- Merleau- Ponty, M. (1962). *Phenomenology of perception*. London: Routledge & Kegan Paul. (Engelsk översättning av *Phénoménologie de la perception*. Paris: Gallimard, 1945).
- Merleau- Ponty, M. (1999). *Kroppens fenomenologi*. Göteborg: Daidalos. (Svensk översättning av *Phénoménologie de la perception*, Paris: Gallimard, 1945).
- Munkhammar, I. (2001). *Från samverkan till integration: arena för gömda motsägelser och förgivet tagna sanningar : en studie av hur förskollärare, fritidspedagoger och lärare formar en samverkan*. Luleå; Luleå universitet. Doktorsavhandling.
- Patel, R. & Davidson, B. (1994). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Pérez Prieto, H. (2000). *Historien om räven och andra berättelser. Om klasskamrater och skolan på en liten ort – ur ett skol- och livsberättelseperspektiv* (pedagogisk forskning i Uppsala 137). Uppsala Universitet, Pedagogiska institutionen.
- Persson, B. (2001). *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber.
- Rahm, T. & Wall, G. (1990). *Föräldrasamtal i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Rye, H. (2009). *Samspel, kommunikation och utvecklig – barn i behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2006). *Läroplan för förskolan, lpfö98*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2008). *Tio år efter förskolereformen. Nationell utvärdering av förskolan*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2005). *Allmänna råd och kommentarer. Kvalitet i förskolan*. Stockholm: Fritzes.

Socialstyrelsen (1991). *Barnomsorgen är för alla barn- Förskole- och fritidshemsverksamhet för barn som behöver särskilt stöd*. Allmänna råd. Stockholm: Gotab.

Stukat, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningdepartementet (1985). Skollagen (1985:1100). Svensk författningssamling (SFS).

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

von Wright, M. (2000). *Vad eller vem? En pedagogisk rekonstruktion av G.H. Meads teori om människors intersubjektivitet*. Göteborg: Daidalos.

Bilagor

Bilaga 1 Utskick till rektorer och EHT

Hej, hej!

Jag heter Sofia Congiu och har min anställning som förskollärare i SDN XXXX. Jag har under en tid varit tjänstledig för studier till Specialpedagog vid Göteborgs Universitet. Nu är slutet nära och jag ligger i startgropen för mitt examensarbete.

Jag har valt att studera *Hur föräldrar till barn i behov av särskilt stöd upplever mötet med förskolan*. Jag anser att föräldrarna och samverkan med dessa är en viktig del i vårt arbete med barn och då extra viktigt för de barn som av olika sätt "faller utanför" det vi kallar normalt. Genom att få kunskap om detta kan vi inom förskola och skola öka vår förståelse för förändrarnas upplevelser.

I min studie har jag valt att använda mig av en fenomenologisk livsvärldsansats, vilket innebär att fokus ligger på hur föräldrarna *upplever/erfar*, inte hur det faktiskt ser ut. Jag har tänkt att ha med fyra föräldrar, detta innebär inte att det blir några svar som kan generaliseras, men det ger en förståelse för hur det kan upplevas.

Anledningen till att jag kontaktar Er är att jag behöver hjälp att få tag i dessa föräldrar. Föräldrarna jag söker skall ha barn som idag går i förskoleklassen och som har haft sina barn i förskolan. De skall finnas ett åtgärdsprogram skrivet från förskolan. Vad som står i detta är för mig inte särskilt relevant, det är snarare ett kriterium jag har för mitt urval.

Det är rektorerna som ansvarar för åtgärdsprogrammen men specialpedagog och övriga EHT är ofta delaktiga. Jag skriver till Er i hopp om att Ni har kännedom om det finns några ÅP i förskoleklassen? Kan få kännedom om dessa, då kan jag själv skriva ett brev och berätta om mig själv och syftet med studien. Men jag behöver Er hjälp för att få fatt i dessa och lämna ut mitt brev. Jag tror att det finns föräldrar som gärna delar med sig av sina berättelser, givetvis är deltagandet helt frivilligt och all "fakta" kommer att bearbetas och presenteras anonymt.

Hoppas Ni kan hjälpa mig med detta. Är det något som är oklart eller några frågor som dyker upp så är det bara att kontakta mig. Jag kan även komma ut och träffa Er för att förtydliga och berätta mer?

Jag har tidigare kontaktat stadsdelens övriga rektorer. Anledningen till att jag inte gör studien på förskolan och väljer att inte ta hjälp av pedagoger som jag känner är att ämnet kan vara känsligt och föräldrarna är i en "beroendesituation". Genom att ta föräldrar som lämnat förskolan är det lättare för mig att värna om deras anonymitet samt få en helhetsbild av deras erfarenheter.

Då jag har begränsat med tid är jag tacksam om Ni kan återkomma så snart som möjligt. Hör gärna av Er även om Ni inte "kan hjälpa mig", så jag kan utesluta och söka vidare.

Tack på förhand!

Vänligen Sofia Congiu
XXXX XXXXXX XXXX
XXXX XXXXXX XXXX

Bilaga 2 Stödpunkter vid intervjuerna

- Familjen
- Starten på förskolan
- Bemötandet, positivt, negativt
- Viktigt
- Vad uppskattas
- Känsloerna
- Helhetsbedömning av tiden